

I N S T Y T U T T U R Y S T Y K I

KSZTAŁCENIE KADR TURYSTYCZNYCH, POMOCIE
DYDAKTYCZNE. ANALIZA POTRZEB I MOZLIWOŚCI
ICH ZASPOKOJENIA

(KBN-10.1)

dr Hanna BORNE-FALENCIK

Warszawa, 1991 r.

SPIS TREŚCI

	str.
1. Cel, przedmiot i zakres pracy	1
2. Charakterystyki średnich szkół hotelarsko- turystycznych	4
3. Sieć średnich szkół hotelarsko-turystycznych w Polsce...	27
4. Liczba uczniów przygotowywanych do pracy w turystyce	33
5. Warunki kształcenia uczniów w szkołach przygotowują- cych kadry dla potrzeb turystyki	46
6. Programy i plany nauczania	55
7. Potrzeby szkół hotelarsko-turystycznych w zakresie popręczników, pomocy szkolnych i sprzętu dydaktycz- nego oraz możliwości ich zaspokojenia	64
8. Efekty dotychczasowego systemu kształcenia kadr w turystyce na poziomie średniego wykształcenia	73
9. Propozycje zmian w systemie kształcenia zawodowego dla potrzeb turystyki	77
10. Podsumowanie	83
Literatura	88

1. Cel, przedmiot, metoda i zakres pracy

Mimo głębokiego kryzysu gospodarczego w jakim znajduje się obecnie nasz kraj, turystyka jako dziedzina gospodarki nie przejawia tendencji malejących. Pod koniec lat osiemdziesiątych rozwinął się sektor prywatny biur podróży, powstają nowe hotele z udziałem kapitałów zagranicznych włączone do międzynarodowych systemów hotelarskich. Przeobrażenia społeczno-polityczne w naszym kraju są przyczyną zwiększonej frekwencji zagranicznego ruchu turystycznego. Zaznacza się wzrost zainteresowania przyjazdami do naszego kraju turystów z różnych środowisk polonijnych. Czynniki te wpływają na utrzymujące się wciąż zapotrzebowanie na wyspecjalizowaną kadrę turystyczną. Od poziomu jej przygotowania i kwalifikacji zależy w największym stopniu doskonalenie jakości świadczonych usług.

Celem niniejszej pracy jest analiza charakterystyk średnich szkół kształcących profesjonalną kadrę dla potrzeb turystyki w Polsce, jak również analiza ich potrzeb odnośnie podręczników, sprzętu dydaktycznego i pomocy szkolnych, czyli rzeczy niezbędnych dla prawidłowego przebiegu procesu dydaktycznego.

Przedmiotem badań są szkoły przygotowujące kadrę dla turystyki i hotelarstwa na poziomie średniego wykształcenia.

W realizacji tematu posłużono się metodą ankiety pocztowej. Została ona wysłana do wszystkich w/w szkół w Polsce, czyli do 25 placówek. W związku z tym, iż dwa ośrodki zostały uruchomione dopiero z dniem 1 września 1991r., nie zostały tym samym uwzględnione przy dalszej analizie. Są to szkoły w miejscowościach: Wadowice (Technikum Hotelarskie), Częstochowa (Policealne Studium Zawodowe - zawód technik obsługi ruchu turystycznego). Tak więc na 23 szkoły objęte badaniami, od 16-stu otrzymano informacje. Ankieta składała się z dwóch części. Pierwsza prosiła o podanie podstawowych danych o szkole, druga była przeznaczona na sprecyzowanie przez

dyrektorów szkół, kierowników komisji programowych jak i wykładowców poszczególnych przedmiotów z dziedziny hotelarstwa i obsługi ruchu turystycznego, potrzeb wynikających z braków: podręczników, pomocy szkolnych i sprzętu dydaktycznego. Oto lista 25 szkół turystyczno-hotelarskich w Polsce:

1. Zespół Szkół Hotelarsko-Gastronomicznych, Gdynia
Technikum Hotelarskie
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego i hotelarstwo
2. Zespół Szkół Ekonomiczno-Turystycznych, Jelenia Góra
Technikum Hotelarskie
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego i hotelarstwo
3. Zespół Szkół Zawodowych, Kłodzko
Technikum Hotelarskie od 1 września 1991 r.
Policealna Szkoła Zawodowa: obsługa ruchu turystycznego i od 1 września hotelarstwo
4. Zespół Szkół Zawodowych, Kołobrzeg woj. koszalińskie
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego i hotelarstwo
5. Zespół Szkół Ekonomicznych, Kraków
Policealne Studium Zawodowe: hotelarstwo
6. Zespół Szkół Ekonomicznych, Lublin
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego i hotelarstwo
7. Zespół Szkół Ekonomicznych, Olsztyn
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego i hotelarstwo
8. Zespół Szkół Gastronomicznych, Poznań
Policealne Studium Zawodowe: hotelarstwo
9. Zespół Szkół Hotelarsko-Gastronomicznych, Warszawa
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego i hotelarstwo
10. Zespół Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich, Wisła woj. bielskie
Technikum Hotelarskie
11. Zespół Szkół Hotelarsko-Turystycznych, Zakopane
Technikum Hotelarskie
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego

12. Zespół Szkół Zawodowych, Świnoujście
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego
Technikum Hotelarskie
13. Centrum Kształcenia Ustawicznego Nr 2, Częstochowa
Policealne Studium Zawodowe: hotelarstwo
14. Zespół Szkół Ekonomicznych, Częstochowa
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego
(rozpoczęcie wrzesień 1991)
15. Zespół Szkół Ekonomicznych, Zamość
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego
16. Zespół Szkół Gastronomicznych, Tarnowskie Góry
Technikum Hotelarskie
17. Zespół Szkół Gastronomicznych, Katowice
Policealne Studium Zawodowe: hotelarstwo
18. Zespół Szkół Ekonomicznych Nr 2, Kielce
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego i hotelarstwo
19. Zespół Szkół Ekonomicznych, Nysa
Policealne Studium Zawodowe: obsługa ruchu turystycznego
20. Zespół Szkół Przemysłu Spożywczego, Radom
Technikum Hotelarskie
21. Zespół Szkół Zawodowych, Szczecin
Technikum Hotelarskie
22. Zespół Szkół Zawodowych, Sucha Beskidzka
Technikum Hotelarskie
23. Zespół Szkół Zawodowych, Wadowice
Technikum Hotelarskie (rozpoczęcie 1 wrzesień 1991 r.)
24. Zespół Szkół Ekonomicznych, Toruń
Policealne Studium Zawodowe - hotelarstwo
25. Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych, Wałbrzych
Policealne Studium Zawodowe: hotelarstwo i obsługa ruchu turystycznego
Technikum Hotelarskie (rozpoczęcie 1 września 1991 r.).

2. Charakterystyka średnich szkół hotelarsko-turystycznych

GDYNIA - Zespół Szkół Hotelarsko-Gastronomicznych
ul. Czerwonych Kosynierów 77
81-225 Gdynia

- Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne, zawody: technik hotelarz oraz technik obsługi ruchu turystycznego
- Technikum Hotelarskie, zawód: technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu gastronomiczno-hotelarskim

W Zespole Szkół jest prowadzonych 6 specjalności w tym hotelarstwo i obsługa ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 996 uczniów, 246 (24,7%) uczy się specjalności turystyczno-hotelarskiej.

Z liczby 246 w/w uczniów 7,9% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 78 nauczycieli w tym 4 przedmiotów zawodowych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- laboratorium języków obcych
- gabinet do nauki przedmiotów turystycznych
- gabinet hotelarstwa
- gabinet do nauki pisanie na maszynie
- pracownia do nauki technologii i zasad żywienia.

Policealne Studium Zawodowe - hotelarstwo i obsługa ruchu turystycznego:

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 93 kandydatów (1,6 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku ukończyło Studium 61 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika hotelarza:

- podstawy psychologii, socjologii i organizacji pracy
- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki

- przepisy prawne w hotelarstwie
- organizacja turystyki
- hotelarstwo
- organizacja i technika pracy w hotelarstwie
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- pisanie na maszynie z korespondencją
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- obsługa konsumenta
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- podstawy psychologii, socjologii i organizacji pracy
- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki
- przepisy prawne w turystyce
- geografia turystyczna
- ekonomika i organizacja turystyki
- obsługa ruchu turystycznego
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- żywienie człowieka
- zagospodarowanie turystyczne
- pisanie na maszynie z korespondencją
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Technikum Hotelarskie - zawód technik hotelarz:

O przyjęcie do pierwszej klasy w roku szkolnym 1990/1991 na 30 miejsc ubiegało się 51 kandydatów (1,7 osoby na jedno miejsce).

W roku 1991 ukończyło Technikum 31 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- obsługa konsumenta
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją

- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w hotelarstwie
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- język angielski
- język rosyjski
- język niemiecki
- praktyki zawodowe - 5 miesięcy

JELEŃ GÓRA - Zespół Szkół Ekonomiczno-Turystycznych,
ul. 22 Lipca 27
58-500 Jelenia Góra

- Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne, zawody:
technik hotelarz oraz technik obsługi ruchu turystycznego
- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu hotelarsko-turystycznym.

Zespół Szkół kształci w 10 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza i technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 993 uczniów, specjalności hotelarsko-turystycznej uczy się 440 (44,3%).

Z liczby 440 w/w uczniów 27% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 74 nauczycieli w tym 18 przedmiotów hotelarsko-turystycznych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- obsługi ruchu turystycznego
- geografii
- technologii gastronomicznej
- języków obcych
- komputerową.

Policealne Studium Zawodowe - hotelarstwo i obsługa ruchu turystycznego:

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 130 kandydatów (2,2 kandydata na jedno miejsce).

W 1991 roku ukończyło Studium 96 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika hotelarza:

- język francuski
- język angielski
- język niemiecki
- język rosyjski
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- obsługa konsumenta
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości i informatyki
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w hotelarstwie i turystyce
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- podstawy psychologii i socjologii
- 14 tygodni praktyk zawodowych

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- ekonomika i organizacja turystyki
- obsługa ruchu turystycznego
- język angielski
- język niemiecki
- język rosyjski
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- zasady żywienia
- przepisy prawne w turystyce
- zagospodarowanie turystyczne
- pisanie na maszynie z korespondencją
- podstawy psychologii i socjologii
- krajoznawstwo Dolnego Śląska
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Technikum Hotelarskie - zawód technik hotelarz

O przyjęcie do pierwszej klasy w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 186 kandydatów (3 osoby na jedno miejsce).

W roku 1991 ukończyło Technikum 120 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- język zachodni I
- język zachodni II
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- obsługa konsumenta
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w turystyce
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- elementy informatyki - przedmiot uzupełniający
- 5 miesięcy praktyk zawodowych.

KIELCE - Zespół Szkół Ekonomicznych Nr 2

ul. Langiewicza 18

25-381 Kielce

- Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne, zawody: technik hotelarz oraz technik obsługi ruchu turystycznego.

Szkoła o wiodącym profilu ekonomicznym.

Zespół Szkół kształci w 12 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza i technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 882 uczniów, specjalności hotelarsko-turystycznej uczy się 70 (8%).

Z liczby w/w 70 uczniów nikt nie korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 87 nauczycieli w tym 8 przedmiotów hotelarsko-turystycznych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- geografii turystycznej
- języków obcych
- komputerową.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 150 kandydatów (2,5 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku szkoły jeszcze nie opuścili absolwenci.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika hotelarza:

- podstawy nauk politycznych
- psychologia, socjologia i organizacja pracy
- obrona cywilna
- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki
- przepisy prawne w turystyce
- organizacja turystyki
- hotelarstwo
- organizacja i technika pracy w hotelarstwie
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- pisanie na maszynie z korespondencją
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- obsługa konsumenta
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Prowadzone przedmioty w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- podstawy nauk politycznych
- psychologia, socjologia i organizacja pracy
- obrona cywilna
- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki
- przepisy prawne w turystyce
- geografia turystyczna
- ekonomika i organizacja turystyki
- obsługa ruchu turystycznego
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości

- żywienie człowieka
- zagospodarowanie turystyczne
- pisanie na maszynie z korespondencją
- zajęcia fakultatywne
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

KŁODZKO - Zespół Szkół Zawodowych
ul. Janka Krasickiego 8
57-300 Kłodzko

- Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne, zawód: technik obsługi ruchu turystycznego
- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz. Zostało uruchomione 1 września 1991 r.

Szkoła o profilu mechanicznym.

Zespół Szkół kształci w 11 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 1242 uczniów, specjalności turystycznej uczy się 49 osób (4%).

Z liczby 49 w/w uczniów 61% korzysta z wynajmowanych kwater przez szkołę.

W zespole Szkół jest zatrudnionych 83 nauczycieli w tym 8 przedmiotów hotelarsko-turystycznych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- geografii
- technologii gastronomicznej i zasad żywienia
- ekonomiki i rachunkowości.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 30 miejsc ubiegało się 68 kandydatów (2,2 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku ukończyło Studium 26 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- podstawy psychologii, socjologii i organizacji pracy
- język rosyjski

- język angielski
- język niemiecki
- geografia turystyczna
- przepisy prawne w turystyce
- ekonomika i organizacja turystyki
- obsługa ruchu turystycznego
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- żywienie człowieka
- zagospodarowanie turystyczne
- pisanie na maszynie z korespondencją
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Technikum Hotelarskie. Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 5-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w hotelarstwie
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- organizacja turystyki
- organizacja i technika pracy w hotelarstwie
- obsługa klienta
- 5-miesiące praktyk zawodowych.

KOŁOBRZEG - Zespół Szkół Zawodowych
ul. Łopuskiego 13
78-100 Kołobrzeg

- Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne, zawody: technik hotelarz oraz technik obsługi ruchu turystycznego
- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu ekonomiczno-hotelarsko-turystycznym.

Zespół Szkół kształci w 10 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza i technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 1216 uczniów, specjalności hotelarsko-turystycznej uczy się 210 (17%).

Z liczby 210 w/w uczniów 17,1% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 67 nauczycieli, w tym 4 przedmiotów zawodowych z dziedziny hotelarstwa i turystyki.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- laboratorium do nauczania języków obcych
- gabinet do nauki maszynopisania
- gabinet do nauki geografii
- dwie pracownie informatyki
- technologii gastronomicznej i obsługi konsumenta
- w budowie drugi internat z pionem gastronomicznym, który będzie stanowił bazę ćwiczeń "szkoła-hotel".

Policealne Studium Zawodowe - hotelarstwo i obsługa ruchu turystycznego:

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 75 kandydatów (1,2 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku Studium ukończyło 60 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika hotelarza:

- języki obce
- hotelarstwo ogólne
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- technika i organizacja pracy w hotelarstwie
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- pisanie na maszynie z korespondencją
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- obsługa ruchu turystycznego
- ekonomika turystyki
- organizacja turystyki
- ~~14 tygodni praktyk zawodowych~~
- zagospodarowanie turystyczne
- pisanie na maszynie z korespondencją
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Technikum Hotelarskie - zawód technik hotelarz:

O przyjęcie do pierwszej klasy w roku szkolnym 1990/1991 na 30 miejsc ubiegało się 60 kandydatów (2 osoby na jedno miejsce).

W roku 1991 ukończyło Technikum 32 absolwentów.

Przewodzone przedmioty zawodowe:

- języki obce
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- obsługa konsumenta
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w turystyce
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 5 miesięcy praktyk zawodowych.

KRAKÓW - Zespół Szkół Ekonomicznych Nr 1
ul. Kapucyńska 2
31-113 Kraków

- Policealne Studium Zawodowe, zawód: technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu ekonomicznym.

Zespół Szkół kształci w 11 specjalnościach, w tym także w zawodzie technika hotelarza.

Na ogólną liczbę 1100 uczniów specjalności hotelarskiej uczy się 86 (8%) słuchaczy.

Z liczby 86 w/w uczniów nikt nie korzysta z wynajmowanych kwater przez szkołę.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 88 nauczycieli w tym 3 przedmiotów hotelarskich.

Szkoła nie posiada pracowni specjalistycznych - w przygotowaniu jedynie pracownia do przedmiotów hotelarskich.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 40 miejsc ubiegało się 109 kandydatów (2,7 osób na jedno miejsce).

W 1991 roku Studium ukończyło 46 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika hotelarza:

- język niemiecki
- język angielski
- język rosyjski
- język francuski
- żywienie
- hotelarstwo
- organizacja turystyki
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- prawoznawstwo
- organizacja i technika pracy w hotelarstwie
- psychologia
- rachunkowość
- obsługa konsumenta
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

NYSA - Zespół Szkół Ekonomicznych

ul. Sikorskiego 1

48-300 Nysa

- Policealne Studium Zawodowe, zawód: technik obsługi ruchu turystycznego.

Szkoła o wiodącym profilu ekonomicznym.

Zespół Szkół kształci w 8 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 995 uczniów specjalności turystycznej uczy się 59 (6%).

Z liczby 59 w/w uczniów 5,1% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 40 nauczycieli w tym 3 przedmiotów turystycznych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- języków obcych (nie pełną)
- geograficzną.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 30 miejsc ubiegało się 48 kandydatów (1,6 osób na jedno miejsce).

W 1991 roku Studium ukończyło 34 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- język angielski
- język rosyjski
- język niemiecki
- język francuski
- geografia turystyczna
- podstawy żywienia człowieka
- podstawy psychologii, socjologii i organizacji pracy
- obsługa ruchu turystycznego
- zagospodarowanie turystyczne
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- zajęcia fakultatywne (wiedza o regionie)
- pisanie na maszynie z korespondencją
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

POZNAN - Zespół Szkół Gastronomicznych

ul. Podkomorska 49

60-326 Poznań

- Policealne Studium Zawodowe, zawód: technik hotelarz.

Wiodący profil Szkoły gastronomiczno-hotelarski.

Zespół Szkół kształci w 4 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza.

Na ogólną liczbę 1161 uczniów specjalności hotelarskiej uczy się 62 (5,3%).

Z liczby 62 w/w uczniów 9,7% korzysta z wynajmowanych kwater przez szkołę.

W Zespole Szkół zatrudnionych jest 78 nauczycieli w tym 3 przedmiotów hotelarskich.

Szkoła posiada jedną pracownię specjalistyczną - technologiczno-gastronomiczną.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 35 miejsc ubiegało się 68 kandydatów (1,9 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku ukończyło Studium 29 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika hotelarza:

- język niemiecki
- język angielski
- język rosyjski
- język francuski
- przepisy prawne w turystyce
- organizacja turystyki
- hotelarstwo
- organizacja i technika pracy w hotelarstwie
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- pisanie na maszynie z korespondencją
- obsługa konsumenta
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

RADOM - Zespół Szkół Przemysłu Spożywczego

ul. Traugutta 61

26-600 Radom

- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu gastronomicznym.

Zespół Szkół kształci w 4 specjalnościach zawodowych w tym także w zawodzie technika hotelarza.

Na ogólną liczbę 720 uczniów specjalności hotelarskiej uczy się 76 (10%).

Z liczby 76 w/w uczniów 10,5% korzysta z wynajmowanych kwater przez szkołę.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 28 nauczycieli w tym 6 przedmiotów hotelarskich. Szkoła posiada jedną pracownię specjalistyczną - technologiczno-gastronomiczną.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 30 miejsc ubiegało się 100 kandydatów (3 osoby na jedno miejsce). W 1991 roku Technikum ukończyło 33 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne o hotelarstwie
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 5 miesięcy praktyk zawodowych.

SUCHA BESKIDZKA - Zespół Szkół Zawodowych

ul. Spółdzielców 1

Sucha Beskidzka

woj. bielskie

- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu gastronomicznym.

Zespół Szkół kształci w 12 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza.

Na ogólną liczbę 936 uczniów, specjalności turystycznej uczy się 123 (13,1%).

Z liczby 123 w/w uczniów 48,9% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 56 nauczycieli w tym 6 przedmiotów hotelarskich.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- gastronomiczną
- komputerową
- języków obcych
- maszynopisania.

O przyjęcie do pierwszej klasy w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 240 kandydatów (4 osoby na jedno miejsce).

Dopiero za trzy lata opuszczą szkołę pierwsi absolwenci.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- hotelarstwo
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- zasady żywienia
- 5 miesięcy praktyk zawodowych

Placówka jest stowarzyszona w Klubie Szkół należących do UNESCO.

Szkoła prowadzi działalność dochodową. Organizuje: konferencje, sympozja, uroczystości, wesela itp.

ŚWINOUJŚCIE - Zespół Szkół Zawodowych Nr 1
ul. Niedziałkowskiego 2
72-600 Świnoujście

- Policealne Studium Zawodowe, zawód - technik obsługi ruchu turystycznego
- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu ekonomiczno-hotelarsko-turystycznym.

Zespół Szkół kształci w 7 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza i technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 518 uczniów specjalności hotelarsko-turystycznej uczy się 183 (31,5%).

Z liczby 163 ww. uczniów 35% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 54 nauczycieli w tym 4 przedmiotów hotelarsko-turystycznych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- technologii żywienia
- języków obcych
- komputerową
- maszynopisania.

Policealne Studium Zawodowe - obsługa ruchu turystycznego.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 30 miejsc ubiegało się 36 kandydatów (1,2 osoby na jedno miejsce).

Dopiero w przyszłym roku opuszczą Studium pierwsi absolwenci.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki
- geografia turystyczna
- przepisy prawne w turystyce
- ekonomia i organizacja turystyki
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości

- żywienie człowieka
- pisanie na maszynie z korespondencją
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Technikum Hotelarskie - zawód technik hotelarz:

O przyjęcie do pierwszej klasy w roku szkolnym 1990/1991 na 65 miejsc ubiegało się 96 kandydatów (1,5 osoby na jedno miejsce).

W roku 1991 ukończyło Technikum 60 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- język rosyjski
- język niemiecki
- język angielski
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- hotelarstwo
- 5 miesięcy praktyk zawodowych.

TARNOWSKIE GÓRY - Zespół Szkół Gastronomicznych

ul. Karola Marki 17

42-600 Tarnowskie Góry

woj. katowickie

- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym gastronomicznym profilu.

Zespół Szkół kształci w 7 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza.

Na ogólną liczbę 1100 uczniów specjalności hotelarskiej uczy się 300 (27,2%).

Z liczby 300 w/w uczniów 16,7% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół zatrudnionych jest 60 nauczycieli w tym 5 przedmiotów hotelarskich.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 30 miejsc ubiegało się 90 kandydatów (3 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku ukończyło Technikum 35 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- język angielski
- język niemiecki

- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w hotelarstwie
- obsługa konsumenta
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 5 miesięcy praktyk zawodowych.

WAŁBRZYCH - Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych

ul. 1 Maja 97

58-305 Wałbrzych

- Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne, zawody: technik hotelarz oraz technik obsługi ruchu turystycznego
- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz
(od 1 września 1991 r.)

Szkoła o wiodącym profilu ekonomiczno-gastronomicznym.

Zespół Szkół kształci w 16 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza oraz technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 1150 uczniów specjalności hotelarsko-turystycznej uczy się 100 (8,6%).

Z liczby 100 w/w uczniów 17% korzysta z wynajmowanych kwater przez szkołę. W Zespole Szkół jest zatrudnionych 64 nauczycieli w tym 7 przedmiotów zawodowych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- gastronomiczną
- gabinet maszynopisania
- gabinety językowe
- warsztaty gastronomiczne
- pracownie obsługi konsumenta.

Policealne Studium Hotelarsko - Turystyczne - hotelarstwo oraz obsługa ruchu turystycznego:

O przyjęcie na pierwszy rok Studium w roku szkolnym 1990/1991 na 90 miejsc ubiegało się 204 kandydatów (2,3 osoby na jedno miejsce).

Dopiero w roku 1992 Studium ukończą pierwsi absolwenci.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika hotelarza:

- język rosyjski
- język niemiecki
- przepisy prawne w turystyce
- organizacja turystyki
- hotelarstwo
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- pisanie na maszynie z korespondencją
- podstawy psychologii, socjologii pracy
- organizacja i technika pracy w hotelarstwie
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- obsługa konsumenta
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- język rosyjski
- język niemiecki
- przepisy prawne w turystyce
- geografia turystyczna
- ekonomika i organizacja turystyki
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- żywienie człowieka
- pisanie na maszynie z korespondencją
- podstawy psychologii i socjologii pracy
- obsługa ruchu turystycznego
- zagospodarowanie turystyczne
- zajęcia fakultatywne
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

WARSZAWA - Zespół Szkół Hotelarsko-Gastronomicznych
ul. Krasnołęcka 3
00-734 Warszawa

- Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne, zawody: technik hotelarz oraz technik obsługi ruchu turystycznego.

Szkoła o wiodącym profilu hotelarsko-turystycznym.

Zespół Szkół kształci w 4 specjalności zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza oraz technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 520 uczniów specjalności hotelarsko-turystycznej uczy się 261 (50%).

Z liczby 261 w/w uczniów 3,8% korzysta z wynajmowanych kwater przez szkołę.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 50 nauczycieli w tym 20 przedmiotów hotelarsko-turystycznych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- kabinowa pracownia języków obcych
- pracownia obsługi konsumenta
- pracownia technologii gastronomicznej
- pisanie na maszynie
- komputerowa.

O przyjęcie na pierwszy rok Studium w roku szkolnym 1990/1991 na 150 miejsc ubiegało się 339 kandydatów (2,8 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku Studium ukończyło 113 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego nauczania zawodu technika hotelarza:

- podstawy psychologii, socjologii i organizacji pracy
- język zachodni I
- język zachodni II
- język rosyjski
- przepisy prawne w turystyce
- organizacja turystyki
- hotelarstwo

- organizacja i technika pracy w hotelu
- rachunkowość zawodowa z elementami księgowości i informatyki
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- pisanie na maszynie z korespondencją
- obsługa konsumenta
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego kształcenia zawodu
technika obsługi ruchu turystycznego:

- podstawy psychologii i socjologii pracy
- język rosyjski
- język zachodni I
- język zachodni II
- przepisy prawne w turystyce
- geografia turystyczna
- ekonomika i organizacja turystyki
- obsługa ruchu turystycznego
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- żywienie człowieka
- zagospodarowanie turystyczne
- pisanie na maszynie z korespondencją
- praktyki zawodowe - 14 tygodni.

WISŁA - Zespół Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich

ul. Wł. Reymonta 2

43-460 Wiśła

woj. bielskie

- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu gastronomiczno-hotelarskim.

Zespół Szkół kształci w 4 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawo-
dzie technika hotelarza.

Na ogólną liczbę 700 uczniów specjalności hotelarskiej uczy się 283 (40,4%).

Z liczby 283 w/w uczniów 49% korzysta z internatu.

W Zespole Szkół jest zatrudnionych 58 nauczycieli w tym 3 przedmiotów
hotelarskich.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 138 kandydatów (2,3 osoby na jedno miejsce).

W 1991 roku ukończyło Technikum 47 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- język rosyjski
- język angielski
- język niemiecki
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w turystyce
- obsługa konsumenta
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- 5 tygodni praktyk zawodowych.

ZAKOPANE - Zespół Szkół Hotelarsko-Turystycznych

ul. Partyzantów 1/5

34-500 Zakopane

- Policealne Studium Zawodowe, zawód - technik obsługi ruchu turystycznego
- Technikum Hotelarskie, zawód - technik hotelarz.

Szkoła o wiodącym profilu hotelarsko-turystycznym.

Zespół Szkół kształci w 4 specjalnościach zawodowych, w tym także w zawodzie technika hotelarza oraz technika obsługi ruchu turystycznego.

Na ogólną liczbę 890 uczniów, specjalności hotelarsko-turystycznej uczy się 345 (38,8%). Z liczby 345 w/w uczniów 49% korzysta z internatu.

W zespole Szkół jest zatrudnionych 51 nauczycieli w tym 6 przedmiotów hotelarsko-turystycznych.

Szkoła posiada następujące pracownie specjalistyczne:

- geograficzną
- turystyki
- języków obcych
- komputerową.

Policealne Studium Zawodowe - obsługa ruchu turystycznego.

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 35 miejsc ubiegało się 95 kandydatów (2,7 osób na jedno miejsce).

W 1991 roku ukończyło Studium 60 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe w ramach 2-letniego nauczania zawodu technika obsługi ruchu turystycznego:

- psychologia pracy
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją
- geografia turystyczna
- ekonomika turystyki
- przepisy prawne w turystyce
- żywienie człowieka
- obsługa ruchu turystycznego
- zagospodarowanie turystyczne
- 14 tygodni praktyk zawodowych.

Technikum Hotelarskie - zawód technik hotelarz:

O przyjęcie na pierwszy rok nauki w roku szkolnym 1990/1991 na 60 miejsc ubiegało się 125 kandydatów (2 osoby na jedno miejsce).

W roku 1991 ukończyło Technikum 66 absolwentów.

Prowadzone przedmioty zawodowe:

- język zachodni I
- język zachodni II
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w turystyce
- elementy informatyki
- 5 miesięcy praktyk zawodowych.

3. Sieć średnich szkół hotelarsko-turystycznych w Polsce

Technika Hotelarskie - zawód technik hotelarz

Sieć średnich szkół hotelarskich na podbudowie szkoły podstawowej w okresie 40-lecia zmieniała się kilkakrotnie. Liczba punktów kształcenia wahała się w granicach od 4 do 10. Najczęściej kształcono kadry hotelarskie w 6 szkołach. Lokalizacja tych punktów również zmieniała się. Najstarszym i najbardziej stabilnym punktem kształcenia hotelarzy na poziomie szkoły średniej jest szkoła w Wiśle. Dalszymi takimi placówkami o dużej tradycji są szkoły w: Gdyni, Zakopanem i Jeleniej Górze. Ogółem w roku szkolnym 1990/1991 było uruchomionych 9 tych placówek. Z danych od nich wynika, iż w 1991 roku ukończyło Technikum Hotelarskie 424 absolwentów. Z tego co czwarty absolwent legitymuje się ukończeniem jeleniogórskiej szkoły. W dalszej kolejności to szkoły w Zakopanem (15,6%) i Świnoujściu (14,2%).

Policealne Studia Zawodowe o specjalizacji hotelarskiej i obsłudze ruchu turystycznego.

Zawód technik hotelarz

2-letnie szkoły hotelarskie na podbudowie pełnej średniej szkoły ogólnokształcącej o specjalności "hotelarz" powstały obok 4-letnich Techników Hotelarskich w roku szkolnym 1960/61. Nazwane one zostały Państwowymi Szkołami Hotelarskimi. Pierwsze takie szkoły były w: Gdyni, Jeleniej Górze, Krakowie, Rzeszowie, Warszawie i we Wrocławiu. W roku szkolnym 1969/70 szkoły te przemianowano na Pomaturalne Studia Hotelarsko-Turystyczne, a w roku 1971/72 na 2-letnie Policealne Studia Zawodowe o specjalności "hotelarz" obok specjalności "obsługa ruchu turystycznego". Przez 11 lat zarówno liczby tych szkół, sieć, jak i lokalizacja, były stałe. Po tym okresie nastąpiła nie tylko duża dynamika wzrostu liczby punktów kształcenia tej specjalizacji, ale także mała stabilność powoływania tych placówek. Proces przekształcania i likwidacji 2-letnich Policealnych Studiów Zawodowych przynosi prawie rok rocznie

nowe rozwiązania. Bez przerwy od 1971 roku kształcą hotelarzy jedynie szkoły w Jeleniej Górze i Warszawie. W roku szkolnym 1990-1991 było 13 punktów kształcenia hotelarzy w Policealnych Studiach Zawodowych.

Zawód technik obsługi ruchu turystycznego

Specjalność obsługi ruchu turystycznego jest najnowszym kierunkiem kształcenia dla turystyki. W tym zakresie specjalistów kształci się dopiero od roku szkolnego 1968/69. Ówczesne Ministerstwo Oświaty wprowadziło tytułem próby w dwóch państwowych szkołach hotelarskich (w Warszawie i Jeleniej Górze) nowe założenia organizacyjno-programowe, zakładając kształcenie w tych szkołach obok "hotelarzy", również w zakresie obsługi ruchu turystycznego. W ten sposób w 1968 r. do nomenklatury zawodów szkolnictwa zawodowego wprowadzono (obok tytułu "technik hotelarz") zawód technik obsługi ruchu turystycznego. Rozwój tych szkół nastąpił dopiero w 1971 r. W 1973/74 r. było już 21 punktów kształcenia (!). Od tego też roku następują stałe rokroczne modyfikacje lokalizacji tych ośrodków, już nie tylko przy dotychczasowych punktach kształcenia hotelarzy, ale i w Zespołach Szkół Ekonomicznych. Najstarszymi punktami kształcenia tych specjalistów są szkoły w: Jeleniej Górze, Warszawie, dalej w: Gdyni, Świnoujściu, Kołobrzegu, Zakopanem, Lublinie, Olsztynie. W 1990/1991 r. było 13 punktów kształcenia techników obsługi ruchu turystycznego w Policealnych Szkołach Zawodowych.

W sumie w roku szkolnym 1990/1991 zorganizowanych było 25 szkół, w których przygotowuje się kadry hotelarsko-turystyczne na poziomie średniego wykształcenia. W tym 18 było 2-letnich Policealnych Studiów Zawodowych i 11 4-letnich Techników Hotelarskich (w tym dwa rozpoczęły działalność od 1 września 1991 r. - Kłodzko, Wadowice).

W 5 punktach kształci się techników hotelarzy i techników obsługi ruchu turystycznego w 2-letnich Policealnych Szkołach Zawodowych i 4-letnich Technikach Hotelarskich. Są to miejscowości: Jelenia Góra, Gdynia, Kołobrzeg, Kłodzko, Wałbrzych.

W 6 punktach kształci się tylko hotelarzy w 4-letnich Technikach Hotelarskich. Są to szkoły w miejscowościach: Wisła, Tarnowskie Góry, Radom, Szczecin, Sucha Beskidzka, Wadowice.

W 4 punktach kształci się techników hotelarzy i techników obsługi ruchu turystycznego na poziomie 2-letnich Policealnych Szkół Hotelarsko-Turystycznych. Są to miejscowości: Kielce, Warszawa, Lublin, Olsztyn.

W 4 punktach kształci się tylko hotelarzy na poziomie Policealnych Szkół Zawodowych w miejscowościach: Kraków, Poznań, Częstochowa (ul. Krakowska), Katowice.

W 3 punktach kształci się tylko techników obsługi ruchu turystycznego w 2-letnich Szkołach Policealnych w: Częstochowa (ul. Augustyna), Zamość, Nysa.

W 3 punktach kształci się techników obsługi ruchu turystycznego na poziomie 2-letnich Szkół Policealnych i techników hotelarzy na poziomie Technikum Hotelarskiego. Są to szkoły w miejscowościach: Świnoujście, Kłodzko, Zakopane.

Ogółem w 13 punktach kształci się techników obsługi ruchu turystycznego w 2-letnich Policealnych Szkołach Hotelarsko-Turystycznych; w 21 punktach techników hotelarzy.

Od 1 września 1991 r. rozpoczęły działalność następujące szkoły w miejscowościach (zarejestrowane w powyższym wykazie): Częstochowa, Wadowice, Kłodzko (obok istniejącego Policealnego Studium Zawodowego uruchomiono Technikum Hotelarskie).

Należy jednak zdawać sobie sprawę, że zaprezentowana w tym opracowaniu lista szkół może być niepełna, bowiem zarówno "stare" szkoły jak i nowo powstające nie mają obowiązku rejestracji w żadnym organie administracji państwowej, oprócz danego wojewódzkiego kuratorium, które go powołuje. I w związku z tym, tylko poprzez te instytucje w przyszłości należałoby dokonywać "poszukiwań" i kontaktów ze średnimi szkołami hotelarsko-turystycznymi.

W myśl decentralizacji zarządzania każdy wojewoda może na swoim terenie powoływać dowolne typy szkół, sam oceniając ich przydatność dla regionu, efektywność nauczania, możliwości zatrudniania absolwentów oraz ponoszone koszty. W pierwszym odruchu ta obszerna lista szkół hotelarsko-turystycznych budzi sprzeciw. Czy rzeczywiście były przeanalizowane wszystkie warunki i konieczności powoływania tych placówek ? Czy rzeczywiście każda złotówka, jak się to mówi, została obrócona dwa razy, co powinno mieć szczególne znaczenie w dobie ogólnopolskiego w obecnej chwili kryzysu gospodarczego, który nie ominął i oświaty, a wręcz przeciwnie postawił ją w krytycznej sytuacji ? Są to sprawy zasadniczej wagi. Te wszystkie obawy istnieją, a potęgują się jeszcze bardziej gdy dochodzą (co prawda nieoficjalnie) informacje o trybie powoływania niektórych punktów kształcenia, nie mające nic wspólnego z koniecznością dokonywania analizy potrzeb, możliwości i kosztów takiego przedsięwzięcia.

Popatrzmy na mapę Polski na następnej stronie. Następujących 18 województw posiada na swoim terenie szkoły hotelarsko-turystyczne:

- częstochowskie - 2 szkoły w Częstochowie
- bielskie - 3 szkoły: w Wiśle, Suchej Beskidzkiej, Wadowicach,
- gdańskie - jedna szkoła w Gdyni,
- koszalińskie - jedna szkoła w Kołobrzegu,
- olsztyńskie - jedna szkoła w Olsztynie,
- toruńskie - jedna szkoła w Toruniu,
- poznańskie - jedna szkoła w Poznaniu,
- warszawskie - jedna szkoła w Warszawie,
- lublińskie - jedna szkoła w Lublinie,
- szczecińskie - 2 szkoły: w Szczecinie i Świnoujściu,
- katowickie - 2 szkoły: w Tarnowskich Górach i Katowicach,
- opolskie - jedna szkoła w Nysie,

RZECZPOSPOLITA

SKALA 1:3 500 000

Sieć siedmiu szlót
hotelarsko-turystycznych
w Polsce

- radomskie - jedna szkoła w Radomiu,
- jeleniogórskie - jedna szkoła w Jeleniej Górze,
- wałbrzyskie - 2 szkoły: w Kłodzku i Wałbrzychu,
- krakowskie - jedna szkoła w Krakowie,
- nowosądeckie - jedna szkoła w Zakopanem,
- zamojskie - jedna szkoła w Zamościu.

31 województw nie posiada na swoim terenie średnich szkół hotelarsko-turystycznych. Są to następujące województwa:

- białostockie	- leszczyńskie
- słupskie	- wrocławskie
- elbląskie	- rzeszowskie
- suwalskie	- zielonogórskie
- łomżyńskie	- leszczyńskie
- piotrkowskie	- kaliskie
- sieradzkie	- konińskie
- legnickie	- łódzkie
- tarnowskie	- skierniewickie
- ostrołęckie	- siedleckie
- ciechanowskie	- białkopodlaskie
- płockie	- chełmskie
- włocławskie	- przemyskie
- bydgoskie	- krośnieńskie
- pilskie	- tarnobrzskie
- gorzowskie	

Wydaje się, że rozmieszczenie szkół w kraju powinno być takie, aby siecią obejmowało cały kraj, nie tworząc zbyt wielkich luk w odległościach między szkołami, a także nie powodując ich zagęszczenia. Miejmy również na uwadze fakt, że w każdej ze szkół kształci się inny potencjał przyszłej kadry turystycznej, jak i to, że każda ze szkół reprezentuje inne warunki nauczania. Traktują o tym następne rozdziały.

4. Liczba uczniów przygotowywanych do pracy w turystyce

Według danych ze szkół liczba uczniów w szkołach hotelarsko-turystycznych w roku szkolnym 1990/1991 wynosiła 2873. Na 1075 miejsc w tych szkołach ubiegało się łącznie 2051 osób, co przeciętnie wynosi 2,3 kandydata na jedno miejsce. W Policealnych Szkołach Hotelarsko-turystycznych ogółem na 650 miejsc na pierwszy rok Studium ubiegało się 1415 kandydatów. Wskaźnik ubiegających się wyniósł przeciętnie 2,2 osoby na jedno miejsce. Natomiast na 425 miejsc w Technikach Hotelarskich do klasy I ubiegało się 1086 kandydatów. Wskaźnik wyniósł 2,6. Najwięcej kandydatów chcących dostać się do szkół turystycznych odnotowano w:

- Technikach Hotelarskich w miejscowościach: Radom (3,0), Jelenia Góra (3,0), Tarnowskie Góry (3,0),
- Policealnych Szkołach Hotelarsko-Turystycznych w miejscowościach: Warszawa (2,8), Zakopane (2,7), Kraków (2,7), Kielce (2,5).

Najmniej kandydatów zanotowano w następujących szkołach:

- Technikach Hotelarskich w miejscowościach: Gdynia (1,7), Świnoujście (1,5),
- Policealnych Szkołach Hotelarsko-Turystycznych w miejscowościach: Kołobrzeg (1,2), Świnoujście (1,2), Nysa (1,6), Gdynia (1,6).

Z tabeli na następnej stronie daje się zaobserwować:

- istnienie grupy "silnych" szkół turystycznych, w których wielkości kształconych przez nie uczniów stanowią od 38,8% do 50,2% udziału wszystkich słuchaczy Zespołów Szkół. Są to placówki w: Warszawie (Policealna Szkoła Hotelarsko-Turystyczna), Jeleniej Górze (Policealna Szkoła Hotelarsko-Turystyczna i Technikum Hotelarskie), Wiśle (Technikum Hotelarskie), Zakopanem (Policealna Szkoła Hotelarsko-Turystyczna i Technikum Hotelarskie),
- druga grupa "średnich" szkół, gdzie wielkości te wahają się od 31,5% do 17,3%. Są to szkoły w: Świnoujściu (Technikum Hotelarskie) i

Policealna Szkoła Zawodowa przygotowująca techników obsługi ruchu turystycznego, która to dopiero na przyszły rok wykształci pierwszych absolwentów), Tatnowskie Góry (Technikum Hotelarskie), Gdynia (Technikum Hotelarskie i Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne), Kołobrzeg (Technikum Hotelarskie i Policealne Studium Hotelarsko-Turystyczne),

Liczba kształconych uczniów ze specjalizacją turystyczno-hotelarską w Zespołach Szkół Zawodowych

Szkoly: Polic.Szkoly Hotel.-Turyst. i Technika Hotelarskie w miejscowosciach	Ogolem uczniow w Zesp. Szkol Zawodowych	w tym ksztalconych w zawodach turyst.		absolwenci zawodow tur.- hotel. konczacy nauke w 1991 roku
		liczby	%	
Jelenia Gora	993	440	44,3	113
Zakopane	890	345	38,8	126
Tarnowskie Gory	1100	300	27,2	35
Wisla	700	283	40,4	47
Warszawa	520	261	50,2	113
Gdynia	996	246	24,7	92
Kolobrzeg	1210	210	17,3	92
Swinoujscie	518	163	31,5	60
Sucha Beskidzka	936	123	13,1	-
Walbrzych	1150	100	8,7	-
Krakow	1100	86	7,8	46
Radom	720	76	10,5	35
Kielce	882	70	7,9	-
Poznan	1161	62	5,3	29
Nysa	995	59	5,9	34
Klodzko	1242	49	3,9	26

- trzecia grupa szkół "najsłabszych", gdzie procenty te wahają się od 13,1% do 3,9%. Są to szkoły w: Suchej Beskidzkiej (Technikum Hotelarskie), Radomiu (Technikum Hotelarskie), Kielcach (Policealna Szkoła Hotelarsko-Turystyczna), Krakowie (Policealna Szkoła Hotelarsko-Turystyczna), Nysie

(Policealna Szkoła Hotelarsko-Turystyczna), Poznaniu (Policealne Studium Zawodowe), Kłodzko (Policealne Studium Zawodowe i od 1 września Technikum Hotelarskie),

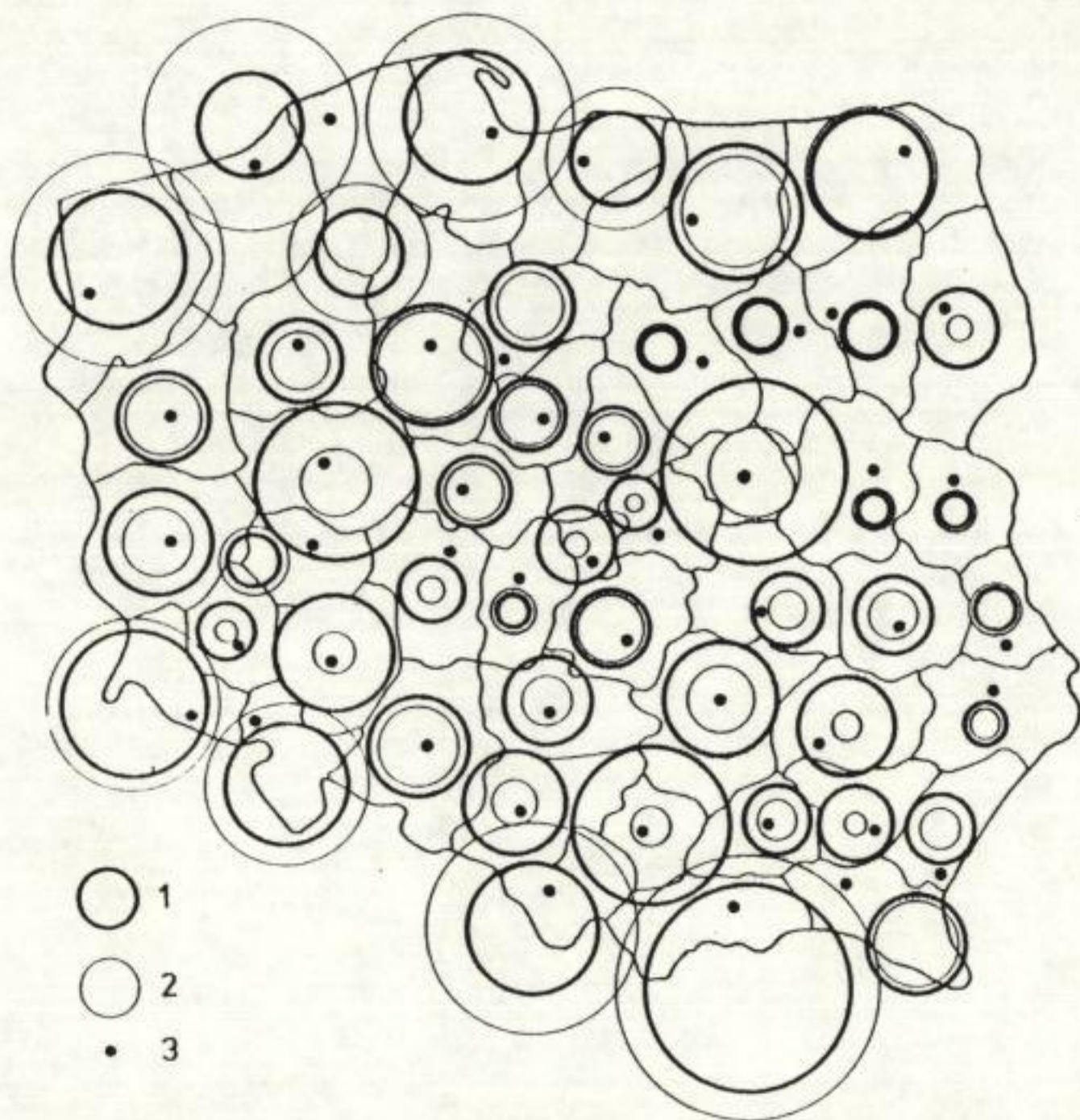
- w czerwcu 1991 roku ukończyło naukę w średnich szkołach turystycznych 949 absolwentów (525 po Policealnych Szkołach Hotelarsko-Turystycznych i 424 po Technikach Hotelarskich). Najwięcej absolwentów ukończyło placówki w: Jeleniej Górze (w sposób zdecydowany), Zakopanem, Warszawie, Kołobrzegu, Gdyni. Najmniej w: Kłodzku, Poznaniu, Radomiu i Nysie.

Spróbujmy teraz odnieść znane dane, a więc rozmieszczenie średnich szkół hotelarsko-turystycznych w Polsce oraz wielkości kształconych osób na potrzeby turystyki do wybranych elementów przestrzennej polityki turystycznej.^{4/}

Baza noclegowa (patrz rysunek na następnej stronie)

Dotychczas największym potencjałem usługowym w obiektach turystycznych dysponowały województwa: nowosądeckie, suwalskie, warszawskie, poznańskie, szczecińskie. W sumie w tych 5 województwach skupiło się 29% wszystkich miejsc noclegowych. Kolejne województwa to: gdańskie, krakowskie, olsztyńskie i jeleniogórskie.

Ze względu na mało korzystną sytuację ekonomiczną i ekologiczną kraju inwestycyjny rozwój bazy noclegowej został wyraźnie ukierunkowany rodzajowo i przestrzenie. Zgodnie z ogólną strategią regionalną przedstawia się go w dwóch wariantach, nazwanych umownie: pojeziernym i górskim. W obu wariantach rozbudowa bazy noclegowej jest dopuszczalna tylko w jednostkach terytorialnych i ośrodkach recepcyjnych nie mających przeciwwskazań rozwojowych i pozbawionych zagrożeń ekologicznych. W wariantcie pojeziernym przewiduje się budowę 90 tys. miejsc noclegowych. Około 50% nowych miejsc proponuje się zlokalizować w województwach pojeziernych. Również prawie cały przyrost sezonowej bazy wczasowej zostanie ulokowany na pojezierzach. W województwach górskich pozyska się 11% nowych miejsc, a nad morzem 8%. Przybędzie również hoteli w dużych miastach. Nasilenie bazy noclegowej przewiduje się w województwach pojeziernych, pozostaną woj. górskie głównie: krośnieńskie, nowosądeckie, przemyskie,

Rys. 9. Zdolność recepcyjna bazy noclegowej w województwach w 1980 r. [XV]
1 - obiekty turystyczne /1 mm² = 10 tys. noclegów/, 2 - obiekty sezonowo-wypoczynkowe /1 mm² = 10 tys. noclegów/, 3 - miasta wojewódzkie

Źródło: A. Jagurkiewicz, *Przeobrażenia polskiej turystyki w latach 1986-1995*, Instytut Turystyki, Warszawa 1986

tarnowskie oraz woj. nadmorskie. A zatem jeżeli wariant pojezierny będzie realizowany należałoby się zastanowić nad uruchomieniem szkoły hotelarsko-turystycznej na tych terenach. Jak narazie istnieje jedna zlokalizowana w Olsztynie. (Od 1992 roku projektuje się utworzenie prywatnej szkoły turystycznej w tym mieście). Podobnie rzecz dotyczy woj. krośnieńskiego, przemyskiego i tarnowskiego. Na tych terenach nie działa w chwili obecnej żadna szkoła, która by przygotowywała kadrę do obsługi ruchu turystycznego.

Walory turystyczne Polski (patrz mapa na następnej stronie)

Obszary najcenniejsze I-III kategorii turystycznej obejmują 26% powierzchni Polski. Najwięcej przypada ich na strefę pojezierną oraz na woj. koszalińskie, olsztyńskie, suwalskie, nowosądeckie, krośnieńskie, gdańskie i słupskie. Walory I kategorii oraz miejscowości z walorami krajoznawczymi koncentrują się w następujących województwach: jeleniogórskie, bielskie, koszalińskie, wałbrzyskie, nowosądeckie, krośnieńskie, gdańskie, olsztyńskie, suwalskie.

Pod względem przydatności dla szczególnych form wypoczynku wyróżniają się tereny w następujących województwach:

- szczecińskie, gdańskie - typ wypoczynku nadmorskiego,
- bydgoskie, gorzowskie, lubelskie, ostrołęckie, zielonogórskie - typ wypoczynku nadrzecznego,
- bydgoskie, gdańskie, gorzowskie, koszalińskie, olsztyńskie, suwalskie
- typ wypoczynku nadjeziernego,
- nowosądeckie, krośnieńskie, bielskie - typ wypoczynku zimowego,
narcciarstwo zjazdowe,
- bielskie, gdańskie, kieleckie, olsztyńskie, nowosądeckie, słupskie, wałbrzyskie - typ wypoczynku zimowego, tereny przydatne dla narciarstwa śladowego.

Mapa 5. Walory turystyczne Polski [VIII, X]

Obszary z walorami wypoczynkowymi: 1 - I kategorii, 2 - II kategorii, 3 - III kategorii, 4 - IV kategorii; miejscowości z walorami krajoznawczymi: 5 - główne, 6 - inne ważne

Żółto: A. Jędrzejewicz, Rozważenia polityka turystyczna w latach 1880-1925, Instytut Turystyki, Warszawa 1986

W świetle powyższych faktów wydaje się, że potencjał dwóch szkół gdańskiej i kołobrzesckiej (razem 184 absolwentów ukończyło szkołę w 1991r.) powinien zaspokoić potrzeby w fachową kadrę w rozwijających się w przyszłości instytucjach turystycznych na tych terenach. Dodajmy do tego dwie szkoły w woj. szczecińskim, a bilans będzie jeszcze wyższy. Istnieje tylko problem zasięgu terytorialnego omawianych placówek. Szkoła w Kołobrzegu posiada internat, dwie pozostałe nie, ale korzystają z wynajmowanych kwater. W sumie co piąty ich uczeń kształcący się w zawodach turystycznych korzysta z tych form zakwaterowania. Jest to pośrednia informacja mówiąca o zasięgu terytorialnym omawianych punktów kształcenia.

Gorzej przedstawia się sytuacja w strefie pojeziernej.

Wypoczynek cotygodniowy mieszkańców aglomeracji

W zasięgu 50 km znaczne obszary z walorami wypoczynkowymi różnej jakości mają aglomeracje:

- gdańska
- bydgosko-toruńska
- górnośląska
- rybnicka
- krakowska
- warszawska.

Niewielkie: łódzka, wrocławska, poznańska, szczecińska.

W 10-leciu perspektywicznym zabiegi wzbogacające będą potrzebne wokół niektórych aglomeracji miejskich jak:

- górnośląska
- krakowska
- łódzka
- poznańska
- warszawska

- wrocławską, a przede wszystkim wokół tych, które już wykazały deficyt przestrzeni rekreacyjnej. W związku z tym przewiduje się zagospodarowanie terenów leżących między ukształtowanymi i rozwijającymi się aglomeracjami: górnośląską, wrocławską, częstochowską i opolską. Na tych terenach są obecne cztery szkoły. Dwie w Częstochowie, po jednej w Katowicach i Tarnowskich Górach.

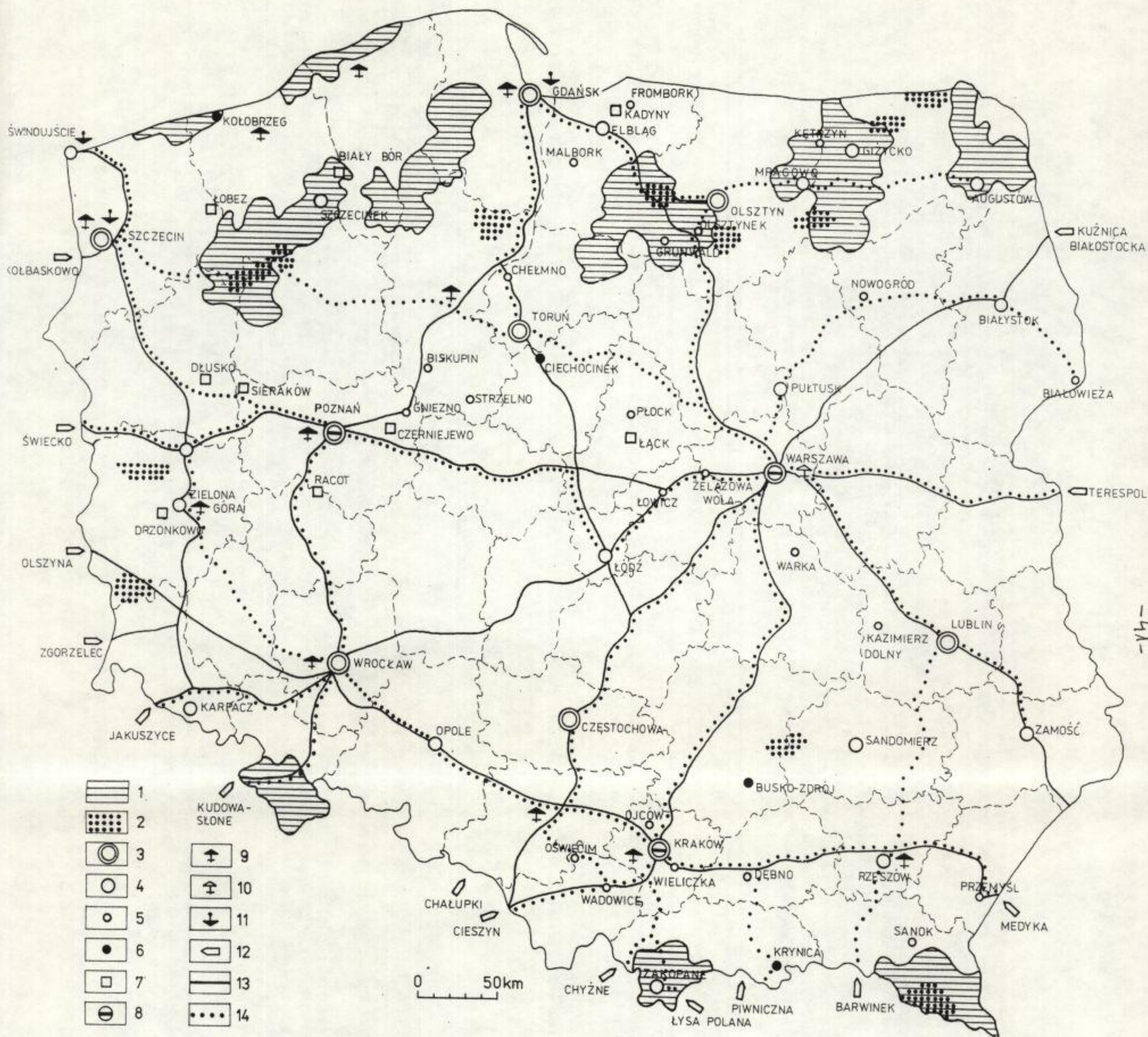
Wyróżnia się również obszary przewidywane do aktywizacji nie uspołecznionej gospodarki turystycznej, zwłaszcza obszary kurpiowskie (czyli woj. ostrołęckie) również obszary woj. zamojskiego i chełmskiego. Na tych terenach istnieje tylko szkoła w Zamościu.

Turystyka przyjazdowa do Polski (patrz mapa na następnej stronie)

W ostatnich 5 latach najwięcej turystów zagranicznych przyjmowały kolejno województwa: warszawskie, krakowskie, poznańskie, gdańskie, nowosądeckie, a w celach wypoczynkowych najliczniej były odwiedzane województwa: nowosądeckie, bielskie, jeleniogórskie, gdańskie, suwalskie, szczecińskie, koszalińskie, warszawskie.

Sądzi się, że w najbliższych latach turystyka przyjazdowa do Polski będzie koncentrowała się w następujących województwach, szczególnie biorąc pod uwagę główne obszary aktywizacji, główne węzły obsługi i inne miejscowości o najwyższej atrakcyjności krajoznawczej: słupskie, wałbrzyskie, koszalińskie, gdańskie, elbląskie, olsztyńskie, suwalskie, nowosądeckie, krośnieńskie.

Jak wiadomo na obszarach woj. krośnieńskiego i suwalskiego nie odnotowujemy szkoły hotelarsko-turystycznej. Mając na względzie przyszły wzmożony ruch turystów zagranicznych na tych terenach, można postawić pytanie, co z jego obsługą i to obsługą wymagającą od personelu dobrych i fachowych kwalifikacji.

Mapa 11. Turystyka przyjazdowa do Polski [XXVI]

1 - główne obszary aktywizacji, 2 - ważniejsze tereny łowieckie, 3 - główne węzły obsługi, 4 - pozostałe węzły obsługi, 5 - inne miejscowości o najwyższej atrakcyjności krajoznawczej, 6 - uzdrowiska wyspecjalizowane w obsłudze cudzoziemców, 7 - ośrodki jeździeckie, 8 - ośrodki kongresowe, 9 - lotniska krajowe, 10 - lotniska międzynarodowe, 11 - pasażerskie porty morskie, 12 - główne przejścia graniczne, 13 - drogi międzynarodowe, 14 - główne trasy wędrówek krajoznawczych

Źródło: A. Jagużeniewicz, *Przestrzenna polityka turystyczna w latach 1986-1995*, Instytut Turystyki, Warszawa 1986

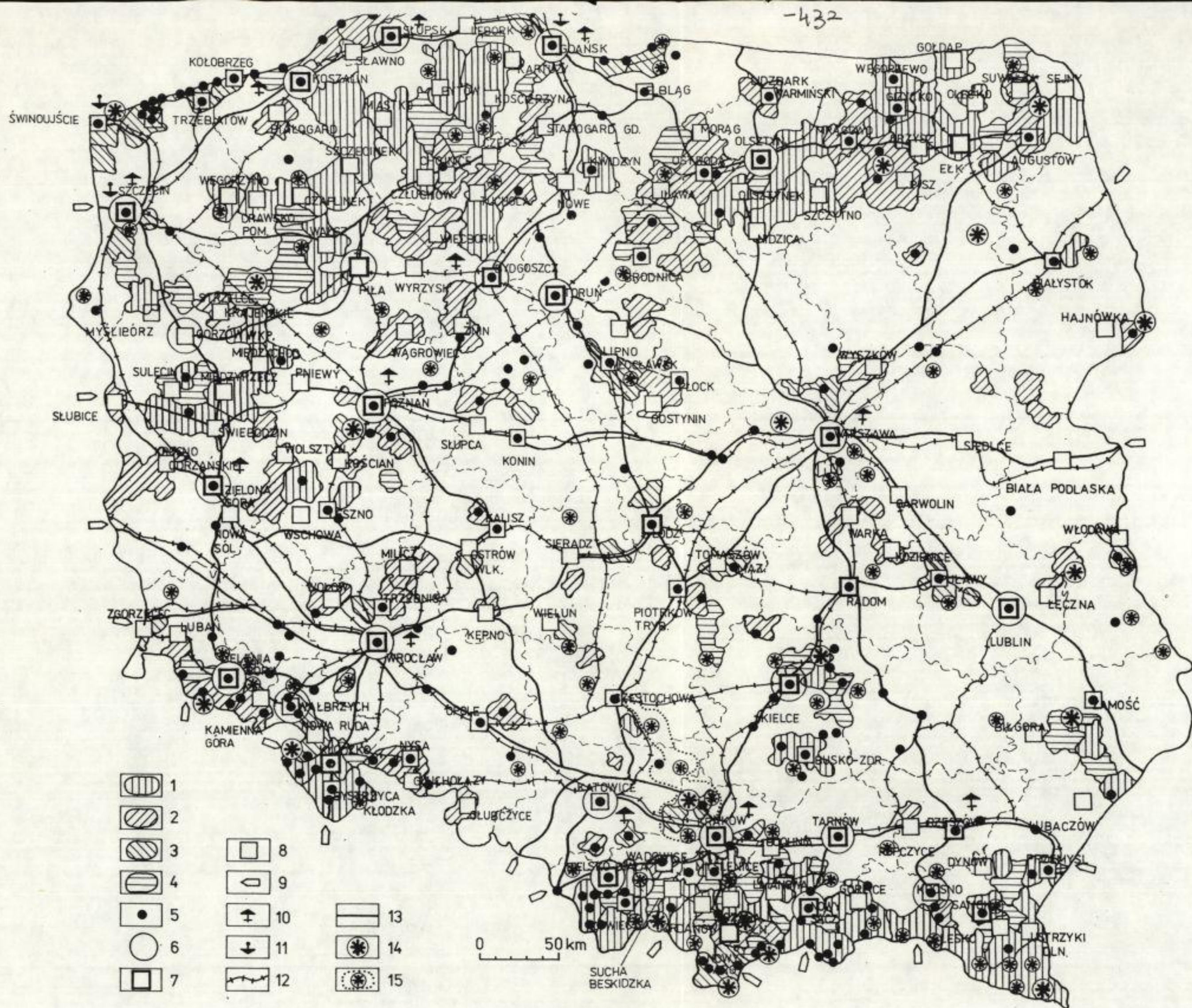
Struktura przestrzenna turystyki w latach 1986-1995

(patrz mapa na str. 43. i rysunek na str. 44.).

Jednostki terytorialne przeznaczone do rozwoju funkcji turystycznych: krajowe ośrodki recepcyjne, główne ośrodki dyspozycyjne, ośrodki rozrządowe pierwszego stopnia - koncentrują się w następujących województwach: wałbrzyskim, bielskim, nowosądeckim, jeleniogórskim, krośniońskim, koszalińskim, słupskim, szczecińskim, olsztyńskim, suwalskim, gorzowskim.

Rysunek na str. ...obrazuje priorytety przestrzenne w polityce turystycznej w latach 1986-1995, które kumulują się w następujących województwach: gorzowskim, koszalińskim, słupskim, gdańskim, olsztyńskim, suwalskim, ostrołęcko-łomżyńskim, chełmskim, zamojskim, krośnieńskim, nowosądeckim, bielskim, wałbrzyskim, krakowsko-częstochowskim.

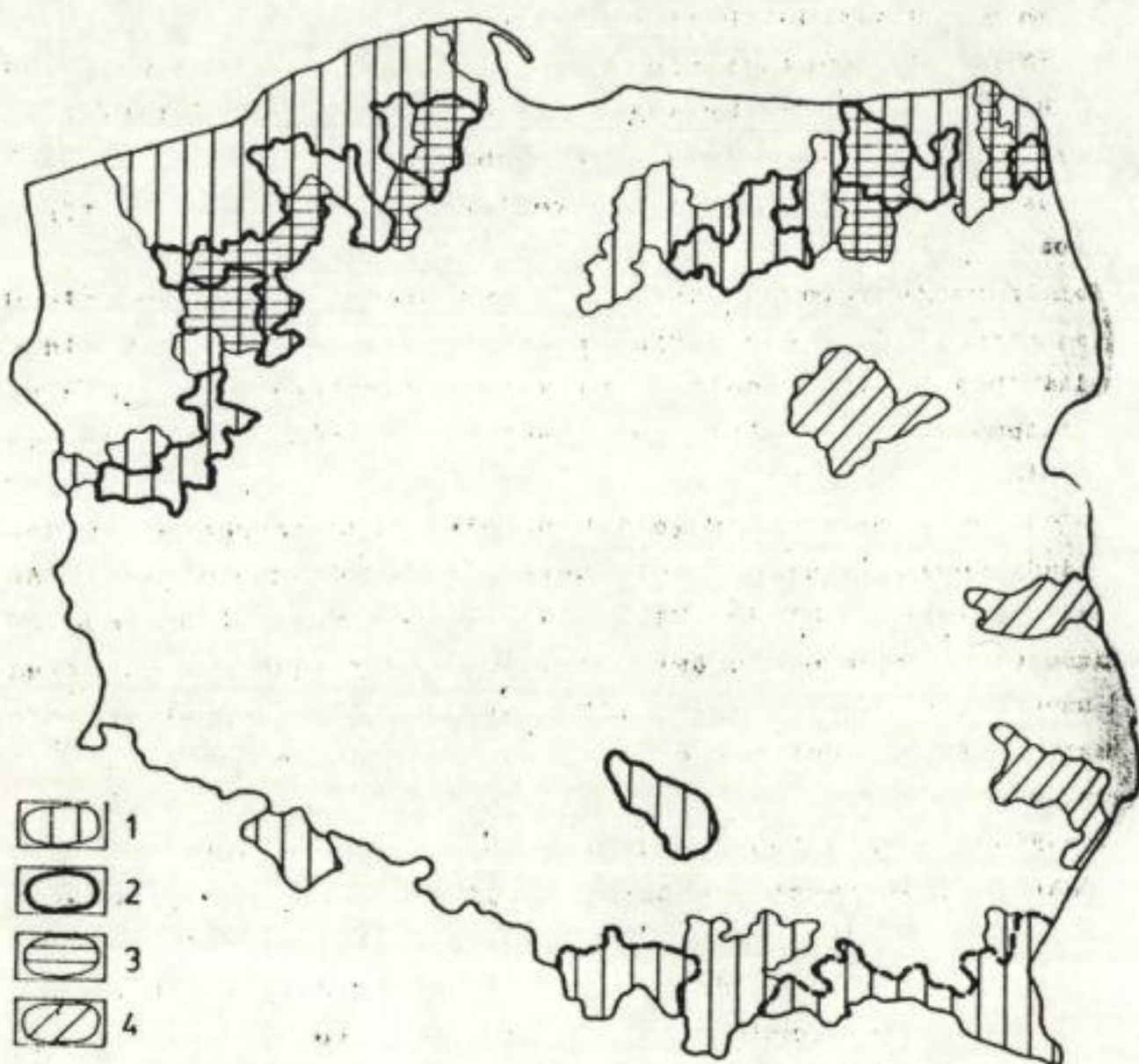
Odnosząc powyższe dane do ośrodków kształcenia dla potrzeb turystyki, to obawy przed brakiem kwalifikowanej kadry turystycznej istnieją tylko odnośnie terenów woj. suwalskiego, gorzowskiego i ostrołęcko-łomżyńskiego. Zakładając, że szkoła zamojska obejmie swym zasięgiem kształcenie specjalistów dla woj. chełmskiego, a nie przypuszczając, żeby ta sama sytuacja mogła mieć miejsce odnośnie szkoły poznańskiej dla potrzeb przyszłej kadry potrzebnej w woj. gorzowskim. Policealne Studium Zawodowe w Poznaniu kształci tylko techników hotelarzy - i to nielicznych, 29 absolwentów w roku 1991. Liczba kształcących się uczniów w tym zawodzie stanowi 5,3% ogółu uczniów Zespołu Szkół Gastronomicznych. Wydaje się, że w tej sytuacji słusznym byłoby jej powiększenie. Po pierwsze o kształcenie również w zawodzie technika obsługi ruchu turystycznego, po drugie o znaczenie jakie w najbliższej przyszłości powinna odgrywać na tych obszarach jako szkoła regionalna.

Mapa nr 3. Struktura przestrzenna turystyki w latach 1986 - 1995 [XXII]

Jednostki terytorialne: 1 - do rozwoju funkcji turystycznych, 2 - do utrzymania lub okresowego ograniczenia funkcji turystycznych, 3 - do ograniczenia i częściowej eliminacji funkcji turystycznych; 4 - jednostki rezerwowe, 5 - krajowe ośrodki recepcyjne, 6 - główne ośrodki dyspozycyjne, 7 - ośrodki rozrządowe pierwszego stopnia, 8 - ośrodki rozrządowe drugiego stopnia, 9 - drogowe przejścia graniczne, 10 - lotniska pasażerskie, 11 - pasażerskie porty morskie, 12 - główne linie kolejowe, 13 - drogi główne, 14 - parki narodowe, 15 - parki krajobrazowe

Źródło: A. Jaguś, *Przeobrażenia polityki turystycznej w latach 1980-1995*, Instytut Turystyki, Warszawa 1996

Rys. 15. Priorytety przestrzenne w polityce turystycznej w latach 1986-1995

Tereny priorytetowe w zakresie: 1 - ochrony walorów turystycznych, 2 - rozbudowy bazy materialnej, 3 - promocji zagranicznej turystyki przyjazdowej, 4 - aktywizacji gospodarki nieuspołecznionej

Źródło: A. Jęguś-Niewiara, Przestrzenna polityka turystyczna w latach 1986-1995, Instytut Turystyki, Warszawa 1986

Zatrudnienie

Rozmieszczenie etatowej kadry turystycznej w układzie terytorialnym przedstawia się następująco.^{5/}

Najwięcej osób w turystyce i wypoczynku pracuje w województwach nadmorskich i górskich o wyraźnych funkcjach recepcji ruchu pobytowego: szczecińskim - 9,2%, koszalińskim - 8,9%, nowosądeckim - 8,2%, gdańskim - 7,4%, bielskim - 4,6% i jeleniogórskim - 3,9%. Wśród tych czołowych województw zasobnych w etatową kadrę turystyczną jedynie stołeczne woj. warszawskie reprezentuje duże aglomeracje generujące ruch turystyczny i pełniące zarazem funkcje centrów recepcji turystyki krajoznawczej.

Najmniej osób zatrudniano w turystycznych jednostkach zlokalizowanych na terenie województw: skierniewickiego, przemyskiego, siedleckiego i sieradzkiego - terenów pozbawionych wybitnych walorów wypoczynkowych i słabo zagospodarowanych pod względem turystycznym.

Obliczono wskaźnik ilości zatrudnionych w turystyce na 1.000 osób zatrudnionych w gospodarce społecznej. Analizując zróżnicowanie wartości tego wskaźnika można wyróżnić grupę województw o wyraźnie rysujących się funkcjach turystycznych (w zakresie rynku pracy) i województwa o minimalnych wartościach tego wskaźnika. Oto one:

1. województwa o bardzo wyraźnej funkcji turystycznej (na 1.000 zatrudnionych w gospodarce społecznej ponad 50 pracuje w turystyce).

Należą tu: woj. koszalińskie i nowosądeckie,

2. województwa o wyraźnej funkcji turystycznej (30-50 osób pracujących w turystyce na 1.000 zatrudnionych w gospodarce społecznej).

Są to województwa: jeleniogórskie, słupskie, szczecińskie,

3. województwa o zauważalnej funkcji turystycznej (od 15 do 30 osób zatrudnionych w turystyce na 1.000 zatrudnionych).

Są to województwa: bydgoskie, elbląskie, gdańskie, olsztyńskie, suwalskie, wałbrzyskie,

4. województwa o średnim poziomie rozwoju funkcji turystycznych (15 - 15 zatrudnionych w turystyce na 1.000 zatrudnionych).

Są to województwa: stołeczne warszawskie, chełmskie, gorzowskie, konińskie, krośnieńskie, leszczyńskie, łomżyńskie, ostrołęckie, wrocławskie, zielonogórskie,

5. województwa o słabo rozwiniętych funkcjach turystycznych (od 5 do 10 osób pracujących w turystyce na 1.000 zatrudnionych). Zaliczono tu województwa: bielsko-podlaskie, białostockie, ciechanowskie, częstochowskie, kieleckie, miejskie krakowskie, lubelskie, opolskie, pilskie, piotrkowskie, płockie, poznańskie, rzeszowskie, toruńskie, wrocławskie, zamojskie,

6. województwa o minimalnych funkcjach turystycznych (od 0 do 5 osób pracujących w turystyce na 1.000 zatrudnionych) - należy tu 13 województw np. woj. katowickie 1,8, skierniewickie - 2,1.

Wskaźnik ten pozwala wyróżnić tereny gdzie turystyka stwarza poważny rynek pracy, a więc pośrednio świadczy również o rozwoju bazy i ruchu turystycznego.

5. Warunki kształcenia uczniów w szkołach przygotowujących kadry dla potrzeb turystyki

Otrzymane dane ze szkół informują, że wszystkie szkoły kształcące kadry dla potrzeb turystyki znajdują się w Zespołach Szkół Zawodowych o następujących wiodących profilach:

- ekonomicznym - 3 szkoły w miejscowościach: Kielce, Nysa, Kraków,
- ekonomiczno-hotelarsko-turystycznym - 2 szkoły w miejscowościach: Świnoujście, Kołobrzeg,
- hotelarsko-turystycznym - 3 szkoły w miejscowościach: Warszawa, Jelenia Góra, Zakopane,
- gastronomicznym - 4 szkoły w miejscowościach: Poznań, Sucha Beskidzka, Tarnowskie Góry, Radom,

- gastronomiczno-hotelarskim - 2 szkoły w miejscowościach: Gdynia, Wisła,
- ekonomiczno-gastronomicznym - 1 szkoła w Wałbrzychu,
- mechanicznym - 1 szkoła w Kłodzku.

Spośród wymienionych punktów tylko cztery szkoły są zespołami szkół hotelarsko-turystycznymi nastawionymi przede wszystkim na kształcenie uczniów tych specjalności. Po pierwsze jest to warszawski Zespół Szkół Hotelarsko-Gastronomicznych, gdzie połowa młodzieży kształci się w zawodach turystycznych obok klas gastronomicznych. Drugi duży Zespół to jeleniogórskie Szkoły Ekonomiczno-Turystyczne, w których 44,3% wszystkich uczniów stanowią absolwenci kształcący się w zawodach turystycznych obok klas ekonomicznych. Trzecia znana szkoła to Zespół Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Wiśle, gdzie 40,4% uczniów to przyszła kadra hotelarska. I czwarta szkoła to zakopiański Zespół Szkół Hotelarsko-Turystycznych, gdzie procent ten wynosi 38,8. Liczebnie najwięcej szkół jest zlokalizowanych w Zespołach Szkół Gastronomicznych i Gastronomiczno-Hotelarskich, gdzie przygotowuje się przyszłych pracowników tylko do zawodu technika hotelarza.

Pracownie specjalistyczne (patrz tab. na następnej stronie)

Według danych ze szkół pracownie specjalistyczne dla kierunków hotelarsko-turystycznych posiadają wszystkie punkty. W sumie w szkołach tych funkcjonuje 60 pracowni, tak więc 4 pracownie przypadają na jedną placówkę. Lecz rozpiętości w ich wyposażenie są duże. Od jednej pracowni jaką posiadają szkoły w: Nysie, Radomiu, Poznaniu i Krakowie do sześciu w jakie wyposażone są ośrodki: Warszawa, Jelenia Góra, Kołobrzeg, Zakopane.

Najwięcej szkół dysponuje pracowniami technologii gastronomicznej. Tylko trzy ich nie posiadają. Z tego dwie w Krakowie i Kielcach, które kształcą do zawodu hotelarza, jedna w Nysie, która prowadzi tylko specjalizację z obsługi ruchu turystycznego, a więc nie jest koniecznością jej posiadanie. 12 szkół dysponuje pracowniami do nauczania języków obcych. Jest to sprawa

Szkoly hotelarsko- -turystyczne w miejsco- wościach	P R A C O W N I E S P E C J A L I S T Y C Z N E									Razem
	do naucza- nia jęz. obcych	maszyno- pisanie	geografii	technologii gastrono- micznej	kompute- rowa	szkoła- -hotel	do przed. hotelar- skich	ekonomi- ki ra- chunko- wości	obsługi ruchu tu- rystycz- nego	
Kołobrzeg	+	+	+	+	+	w budowie	-	-	-	5
Kraków	-	-	-	-	-	-	w przygo- towaniu	+	-	1
Warszawa	+	+	+	+	+	-	+	-	-	6
Sucha Beskidzka	+	+	-	+	+	+	-	-	-	5
Wisła	+	+	-	+	+	-	+	-	-	5
Kłodzko	-	+	+	+	-	-	-	+	-	4
Tarnowskie Góry	+	+	-	+	+	-	+	-	-	5
Nysa	nie pełną	-	+	-	-	-	-	-	-	1
Radom	-	-	-	+	-	-	-	-	-	1
Kielce	+	-	+	-	+	-	-	-	-	3
Jelenia Góra	+	+	+	+	+	-	-	-	+	6
Poznań	-	-	-	+	-	-	-	-	-	1
Zakopane	+	+	+	+	+	-	-	-	+	6
Gdynia	+	+	-	+	-	-	+	-	+	5
Świnoujście	+	+	-	+	+	-	-	-	-	4
Wałbrzych	+	+	-	+	-	-	+	-	-	4

zasadniczej wagi dla tego typu kształcenia zawodowego. Nie posiadają pracowni języków obcych szkoły w: Krakowie, Kłodzku i Radomiu. 11 szkół dysponuje gabinetami maszynopisania. Brak ich jest tylko w tych szkołach co poprzednio, czyli w: Krakowie, Radomiu, Kielcach, Nysie i Poznaniu. Cieszy fakt, że aż 9 szkół posiada pracownie informatyczne (komputerowe). Te szkoły, które ich nie posiadają, zwracają się o pomoc finansową w ich zorganizowanie, zdając sobie tym samym sprawę z ważkości ich posiadania przy nauczaniu zawodów turystycznych. Trzy szkoły na siedem, które kształcą absolwentów w zawodzie technika obsługi ruchu turystycznego nie posiadają pracowni (gabinetu) do nauki geografii, co może budzić pewne zdziwienie. Są to szkoły w: Gdyni, Świnoujściu, Wałbrzychu.

Problem prowadzenia przyszłolnego hotelu jest podnoszony nie tylko na każdej konferencji dyrektorów szkół hotelarskich organizowanych rok-rocznie przez Zrzeszenie Polskich Hoteli Turystycznych, ale i w każdej publikacji, która dotyka spraw planów, programów, bazy szkoleniowej, czy praktyk zawodowych, jako rzecz konieczna, najbardziej efektywna przy nauczaniu interesujących nas zawodów. W chwili obecnej żadna ze szkół nie dysponuje takim obiektem. Jedynie szkoła w Suchej Beskidzkiej w skali prowadzenia przez siebie internatu dla całej młodzieży. Tamtejsi uczniowie mieszkają w pokojach typu hotelowego, odbywają praktykę zawodową na miejscu prowadząc dla siebie recepcję, gastronomię, kawiarnię. Szkoła prowadzi działalność dochodową, organizując konferencje, sympozja, uroczystości, itp. Istnieje możliwość zmiany funkcji części dotychczasowego internatu na obiekt hotelowy (60 osób). Wymaga to nakładu ok. 2,5 mln. zł. Placówka nie dysponuje takimi funduszami. Jest w poszukiwaniu pomocy z zewnątrz. Być może w najbliższej przyszłości i szkoła w Kołobrzegu będzie dysponowała takim obiektem. Jest w budowie drugi internat z pionem gastronomicznym, który ma stanowić bazę ćwiczeń typu "szkoła-hotel".

Zakwaterowanie uczniów

Sposoby zakwaterowania uczniów z poza miejscowości szkoły rozwiązywane są poprzez:

- internat - 4 szkoły posiadają internaty. Są to szkoły w: Jeleniej Górze, Zakopanem, Kołobrzegu, Suchej Beskidzkiej,
- wynajmowanie kwater - sposób ten praktykuje 6 szkół w: Kielcach, Warszawie, Krakowie, Gdyni, Poznaniu, Radomiu,
- internat i kwatery - tak czynią następujące szkoły w: Kłodzku, Nysie, Świnoujściu, Wiśle i Tarnowskich Górach.

Placówki te łącznie dysponują 1466 miejscami. Z tego połowa (48,6%) zajęta jest przez uczniów kierunków hotelarsko-turystycznych. W dwóch szkołach wszystkie miejsca zakwaterowania przeznaczone są dla uczniów kształcących się w zawodach turystycznych - lecz o jak różnych wielkościach: warszawska szkoła-10 uczniów, zakopiańska-168. Szkoły w Wiśle i Wałbrzychu również mają wysoki w tym udział - odpowiednio: 81,2%^{180,0%} oraz Kłodzku (53,6%). Są natomiast dwie szkoły, które w ogóle nie zakwaterowują uczniów specjalności hotelarsko-turystycznej. Są to placówki w Kielcach i Krakowie. Reszta oscyluje pomiędzy wielkościami 15,4% - 28,6%.

Jeżeli przyjąć, iż kolumna "F" powyższej tabeli stanowi pewną informację mówiącą o zasięgu terytorialnym poszczególnych placówek, to wyróżniają się tutaj następujące szkoły z miejscowości: Kłodzko (61,0%), Zakopane (49,0), Wisła (49,0), Sucha Beskidzka (48,9), Świnoujście (40,0), Jelenia Góra (27,0).

Najmniejszy zasięg regionalny prezentują szkoły w: Kielcach i Krakowie - zerowy, dalej Warszawie (3,8%), Nysie (5,1%), Gdyni (7,9%), Poznaniu (9,7%). Reszta oscyluje pomiędzy 17,1% a 10,5%.

Zakwaterowanie uczniów

Zespoły Szkół w miejscowo- ściach	Liczba uczniów kształcących się w zawodach hotel.-turysty.	Uczniowie korzystający z form zakwaterowania		$\frac{D}{C}$ w %	$\frac{D}{B}$ w %
		Ogółem uczn. Zespołu Szkół	uczniowie specjal. hotel.-tur.		
A	B	C	D	E	F
Kielce	70	90	-	-	-
Kłodzko	49	56	30	53,6	61,0
Warszawa	261	10	10	100,0	3,8
Jelenia Góra	440	brak danych	120	b.d.	27,0
Nysa	59	19	3	15,8	5,1
Kraków	86	25	-	-	-
Zakopane	345	168	168	100,0	49,0
Gdynia	246	65	10	15,4	7,9
Poznań	62	23	6	26,1	9,7
Świnoujście	163	215	57	26,5	40,0
Kołobrzeg	210	144	36	25,0	17,1
Radom	76	30	8	26,7	10,5
Wisła	283	170	138	81,2	49,0
Tarnowskie Góry	300	220	50	22,7	16,7
Sucha Beskidzka	123	210	60	28,6	48,9
Wałbrzych	100	21	17	81,0	17,0
Razem	2873	1466	713	48,6	24,8

Kadra dydaktyczna

Poziom zawodowego przygotowania kadry do pracy w turystyce zależy w dużej mierze od poziomu kwalifikacji nauczycieli, od teoretycznego i praktycznego przygotowania do nauczania specjalistycznych przedmiotów zawodowych.

Dotychczasowe badania wykazały, iż w szkołach hotelarsko-turystycznych jako nauczyciele przedmiotów zawodowych pracowali m.in. ekonomiści, lingwiści, prawnicy, technolodzy żywienia, absolwenci Akademii Wychowania Fizycznego, geografowie - wszyscy głównie związani z pracą w turystyce (w hotelach, biurach podróży, administracji). Do rzadkości należeli nauczyciele mający pełny wymiar godzin z jednej grupy przedmiotów (np. turystycznych czy hotelarskich). Wg wyników badań lepsze kwalifikacje zawodowe i pedagogiczne posiadali nauczyciele przedmiotów turystycznych, niż nauczyciele przygotowujący młodzież do pracy w hotelarstwie. W wielu przypadkach byli to autorzy skryptów i podręczników dla szkół hotelarsko-turystycznych.^{6/}

W chwili obecnej dane ze szkół informują, iż na 1016 nauczycieli wykładających w Zespołach Szkół 107 uczy przedmiotów specjalistycznych - co stanowi 10,5% wszystkich wykładowców. Średnio na szkołę przypada niecałe 7 specjalistów od hotelarstwa i turystyki. Jednakże dysproporcje pomiędzy szkołami są znaczne. Najwięcej wykładowców skupiają dwie szkoły: warszawska (20) i jeleniogórska (18). Reszta szkół zatrudnia od 3 do 8 nauczycieli przedmiotów zawodowych.

Trochę inaczej wygląda sytuacja jeżeli weźmiemy pod uwagę poszczególne ośrodki kształcenia. W Zespole Szkół w Warszawie nauczyciele przedmiotów hotelarsko-turystycznych stanowią 40,0% całego personelu pedagogicznego. Można zatem przypuszczać, iż szkoła ta dysponuje rzeczywiście stałą kadrą dydaktyczną, a więc jest w sytuacji, w której chciałyby się znaleźć wszystkie placówki. Na drugim miejscu jest szkoła w Jeleniej Górze, gdzie nauczyciele przedmiotów hotelarsko-turystycznych stanowią 24,3% grona nauczycielskiego. W Radomiu 21,4%. Najmniejszy rozpatrywany udział nauczycieli posiadają szkoły w: Krakowie (3,4%) i Poznaniu (3,8%) - szkoły, w których udział słuchaczy specjalności hotelarskiej w stosunku do reszty kształcących się też jest niewielki: odpowiednio 7,8% i 5,3%.

Z otrzymanych informacji od szkół wynika, iż tylko pięć placówek nie miało w roku szkolnym 1990/1991 kłopotów z pozyskaniem specjalistycznej kadry dydaktycznej. Były to szkoły w: Krakowie, Tarnowskich Górach, Nysie, Kielcach i Kłodzku. Są one zadowolone ze swoich wykładowców ponieważ:

- posiadają praktykę zawodową,
- legitymują się wyższym wykształceniem o kierunku ekonomiki turystyki i rekreacji,
- będąc pracownikami biur turystycznych i hoteli są specjalistami w swoich wykładanych przedmiotach.

Natomiast reszta szkół miała kłopoty z pozyskaniem specjalistycznej kadry dydaktycznej, Kłopoty te polegały głównie na:

- stałym poszukiwaniu nauczycieli z pełnymi kwalifikacjami do nauki języków obcych (szczególnie angielskiego, dalej niemieckiego i francuskiego),
- ze względu na bardzo niskie uposażenia w oświacie, stałe "zdobywanie" specjalistycznej kadry dydaktycznej, aż w końcu zatrudnianie wykładowców bez kwalifikacji zawodowych - staje się koniecznością w tej sytuacji,
- do przedmiotu hotelarstwo brak nauczycieli z wyższym wykształceniem i praktyką zawodową.

I rzeczywiście, w chwili kryzysu obecnej oświaty, pozyskiwanie specjalistycznej kadry dydaktycznej jest rzeczą bardzo trudną. Przeprowadzone wywiady z dyrektorami hoteli i biur podróży potwierdziły tę sytuację.^{1/} Badana zbiorowość była całkowicie zgodna w kwestii, iż od poziomu kadry zawodowej zależy jakość i realizacja programów nauczania. Są zdania, że kadra turystyczna to przede wszystkim:

- osoby dobrze zarabiające, przynajmniej na równi z zarobkami, jakie by otrzymywali pracując w instytucjach turystycznych. Jeśli to praktycy, wszyscy po kursach pedagogiczno-metodycznych,
- kadrę praktyków szkoły powinny zapraszać nie tylko z grona dyrektorów i kierowników poszczególnych instytucji turystycznych, lecz także z grona

osób wykonujących inne specjalistyczne funkcje np. recepcjoniści, referenci, specjaliści d/s turystyki krajowej i zagranicznej - przyjazdowej i wyjazdowej itp. W grę wchodzi indywidualnie ustalane terminy wykładów, czy to pojedynczych, czy całych ich cykli. Jeśli nie będzie to możliwe (lub tylko częściowo), należy uznać, że powiększona pula godzin praktyk zawodowych wynagrodzi brak tych zajęć,

- w związku z trudnościami angażowania praktyków - wykładowców część badanych poddała projekt zatrudniania emerytów - praktyków, twierdząc, iż osoby te z pewnością potraktowałyby swoje nowe zajęcia z całą powagą i odpowiedzialnością,
- większość respondentów opowiedziała się za tym, aby szkoły dysponowały stałą kadrą zawodową, w tym także nauczycieli przedmiotów czysto specjalistycznych, pod warunkiem:
 - odbywania przez nich praktyk zawodowych w hotelarstwie i obsłudze ruchu turystycznego, kilkudniowych, raz na pół roku,
 - stałego doskonalenia i doskonalenia zawodowego, uaktualnianie przekazywanych wiadomości,
 - jeśli szkole uda się zorganizować (zaprosić) wykładowców - praktyków z zewnątrz (a powinni traktować to w kategoriach "zaszczytu") to razem z nauczycielem zawodu i opiekunem praktyk ustalają konspekt wykładu (wykładów), sami są również obecni na tych zajęciach. Zaznaczyć należy, iż nie może być to jeszcze jeden wykład z "teorii", ale przekazywanie doświadczeń zawodowych, sposobów rozwiązywania różnych sytuacji, czyli "sama praktyka".

Na zakończenie omawiania warunków kształcenia, należy zdać sobie sprawę, iż jakość nauczania można osiągnąć poprzez spełnienie jasno określonych warunków dotyczących bazy dydaktycznej i kadry. Potrzebna jest zatem odpowiedź na pytanie: jakie warunki (choćbyby minimalne) winny być

spełnione, aby uruchomić w szkole specjalność zawodową dla turystyki. Bo-
wiem za szczególnie niepokojące należy uznać powstawanie szkół bez uzasad-
nienia ekonomicznego, gwarancji jakości pracy oraz trwałości działania.

6. Programy i plany nauczania

Jak nie przystają do realiów obecnej rzeczywistości turystycznej, niech
świadczy fakt, iż dwie szkoły spytały się w ankiecie, czy programy, które
są w ich posiadaniu z 1981 roku dla Policealnych Szkół Zawodowych kształcą-
cych do zawodu technika hotelarza i technika obsługi ruchu turystycznego,
oraz z 1984 roku dla Techników Hotelarskich są nadal aktualne? Tak, są
nadal aktualne.

Krytyka obecnych programów nauczania ostatnio bardzo nasiliła się. Zmiany,
jakie zachodzą w naszej gospodarce narodowej, także turystycznej, problemy
prywatyzacji obiektów hotelarskich i biur podróży, zwiększający się rok-rocz-
nie zagraniczny ruch turystyczny, budowanie i otwieranie nowych hoteli
o wysokich standartach, coraz bliższa współpraca z Europą Zachodnią,
wszystko to powinno "wymuszać" zmiany w dotychczasowym spojrzeniu na
kształcenie specjalistów w dziedzinie turystyki i hotelarstwa.

Zakończył się okres gospodarki nakazowo-rozdzielczej z centralnym plano-
waniem. Nie ma więc m.in. kształcenia kadr dla planowanej liczby etatów
w przedsiębiorstwach i instytucjach, planowego zatrudniania absolwentów,
zatrudniania ich bez względu na stopień przydatności do określonego zawo-
du, znacznie zmniejszyła się opiekuńcza rola państwa. Wchodzimy do gospo-
darki rynkowej charakteryzującej się m.in. także ostrymi, bezwzględными,
obcymi szkole kryteriami rynku, a więc także wymagań w zakresie jakości
kształcenia - co ma szczególne znaczenie w turystyce; ostrą konkurencją
gospodarczą krajową i zagraniczną, eliminującą słabych, niedouczonej jako
zbędnych uczestników tegoż rynku. Wszystkie te elementy wpływają w za-
sadniczy sposób na wymagania w zakresie poziomu kształcenia. Już w tej

chwili tak się dzieje, że zatrudnianie absolwentów szkół zagranicznych w polskich hotelach systemowych ma miejsce coraz częściej. Świadczy to o dużych różnicach w prezentowaniu kwalifikacji zawodowych przez te dwie grupy pracowników. Jeżeli chcemy, aby sytuacja uległa zmianie, to należałoby jak najszybciej zmodyfikować programy, plany i treści nauczania w szkołach kształcących kadry dla turystyki i hotelarstwa. Przyjrzyjmy się "modelowemu" ujęciu przedmiotów zawodowych jakie od 1981 roku są realizowane w zdecydowanej większości w Policealnych Szkołach Hotelarsko-Turystycznych. "Modelowemu", bowiem od 1986 roku pozostawiono dyrektorom tych szkół możliwość realizacji tzw. autorskich planów nauczania. Oznaczało to w praktyce możliwość modyfikowania obowiązujących planów, na bazie zatwierdzonych przez Min. Oświaty i Wychowania programów nauczania. Z danych ze szkół okazało się - o dziwo, że nieliczne placówki skorzystały z tych możliwości.

Przedmioty zawodowe przy nauczaniu zawodu "technik hotelarz" na bazie Policealnych Szkół Hotelarsko-Turystycznych:

- języki obce (przynajmniej dwa języki zachodnie oraz język rosyjski)
- hotelarstwo
- przepisy prawne w turystyce
- organizacja i technika pracy w hotelarstwie
- wyposażenie obiektów hotelarskich
- organizacja turystyki
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- pisanie na maszynie z korespondencją
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- obsługa konsumenta
- w niektórych szkołach jeszcze podstawy nauk politycznych i obrona cywilna
- praktyki zawodowe w wymiarze całkowitym 14 tygodni.

W autorskich programach nauczania znajdujemy dodatkowo następujące przedmioty:

- podstawy psychologii i socjologii pracy (w szkołach: Wałbrzych, Warszawa, Kraków, Kielce, Jelenia Góra, Poznań, Gdynia),
- rachunkowość z zasadami księgowości i informatyki (w szkołach: Warszawa, Jelenia Góra).

Przedmioty zawodowe przy nauczaniu zawodu "technik obsługi ruchu turystycznego" na bazie Policealnych Szkół Hotelarsko-Turystycznych:

- języki obce (co najmniej dwa języki zachodnie oraz język rosyjski)
- przepisy prawne w turystyce
- geografia turystyczna
- ekonomika i organizacja turystyki
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości
- pisanie na maszynie z korespondencją
- obsługa ruchu turystycznego
- zagospodarowanie turystyczne
- żywienie człowieka
- ~~obrona cywilna~~
- w niektórych szkołach jeszcze podstawy nauk politycznych i obrona cywilna
- praktyki zawodowe w wymiarze całkowitym 14 tygodni.

W autorskich programach nauczania znajdujemy dodatkowo następujące przedmioty:

- psychologia i socjologia pracy (w szkołach: Wałbrzych, Warszawa, Kłodzko, Nysa, Kielce, Jelenia Góra, Zakopane),
- zajęcia fakultatywne (w szkołach: Wałbrzych, Nysa, Kielce),
- krajoznawstwo Dolnego Śląska (Jelenia Góra).

Przedmioty zawodowe przy nauczaniu zawodu "technik hotelarz" na bazie Technikum Hotelarskiego:

- języki obce (przynajmniej dwa zachodnie oraz język rosyjski)
- technologia gastronomiczna z zasadami żywienia
- wyposażenie obiektów hotelarskich

- rachunkowość zawodowa
- pisanie na maszynie z korespondencją
- turystyka
- hotelarstwo
- przepisy prawne w turystyce
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy
- obsługa konsumenta
- praktyka zawodowa w wymiarze całkowitym 5 miesięcy.

Przedmioty uzupełniające:

- elementy informatyki (w szkołach: Jelenia Góra i Zakopane).

Po tej prezentacji należałoby odpowiedzieć na pytanie: czy rzeczywiście wszystkie szkoły ze swoimi warunkami i bazą materialno-dydaktyczną realizują w pełni powyższy program kształcenia (w jaki sposób, jakimi metodami, jak dalece). Bowiem brak możliwości jego realizacji jest sprzeczny z etyką zawodową. Jest także wprowadzaniem w błąd ucznia czy słuchacza, który ma prawo wierzyć, że zostanie dobrze przygotowany do obranego przez siebie zawodu. Świadczy również o błędach decyzyjnych wojewódzkiego kuratora zezwalającego na uruchomienie specjalności zawodowej - bez warunków realizacyjnych. Wydaje się, że ta świadomość winna być przekazywana drogą administracyjną poprzez resort turystyki.

W roku 1990 Instytut Turystyki przeprowadzał wywiady z dyrektorami hoteli i biur podróży na temat systemu kształcenia kadr dla potrzeb turystyki.^{1/} Poruczono w nich także sprawę aktualizacji programów kształcenia do zawodów turystycznych. Respondenci stwierdzili, iż konstrukcja programów nauczania 2-letnich Szkół Hotelarsko-Turystycznych nie rokuje właściwego przygotowania słuchaczy do późniejszego wykonywania zawodu, o czym wiedzą z codziennej praktyki. Zazwyczaj dzieje się tak, że firmy turystyczne zatrudniając absolwenta od razu wysyłają go na wewnętrzne kursy przysposabiające do wykonywania zawodu, następnie przez około roku czasu jego

praca zawodowa nosi znamiona praktyki zawodowej i stażu pracy, by dopiero po tym czasie stać się pełnowartościowym pracownikiem firmy. Kierownictwo poszczególnych instytucji podobnie postępuje z osobami wszystkich innych nie turystycznych szkół. Czy zatem o profesjonalizmie szkoły ma świadczyć tylko jej nazwa? Kierunki zmian programów nauczania zdaniem badanej zbiorowości powinny iść w kierunku większej profesjonalizacji zawodów. Powinny one odpowiadać wymogom jakie stawia współczesna turystyka. Należy zatem określić kim ma być absolwent tej szkoły i co ma robić po jej ukończeniu. Powinien być to pracownik szczebla podstawowego potrafiący obsłużyć bezpośrednio ruch turystyczny, więc potrafiący właściwie obsłużyć klienta zarówno w hotelu jak i w biurze turystycznym. Słowa "potrafiący", "umiejący" są istotne, bowiem rzeczywistość jest zupełnie odwrotna. Powinien od razu, zaraz po ukończeniu szkoły być profesjonalnie przygotowany. Co zatem powinien wiedzieć i potrafić, z jakich dziedzin zdobyć wiedzę i nabyć jakie umiejętności?

A zatem:

1. generalnie zmienić program ustawiając go mniej więcej w proporcjach 50% pensum nauczania to tzw. teoria, 50% to zajęcia praktyczne - jest to warunek podstawowy i konieczny,
2. podwoić liczbę godzin przeznaczoną na naukę języków obcych. Uczyć dwóch języków zachodnich, trzeci potraktować fakultatywnie. Wszystkie prowadzić na wysokim poziomie nauczania, wykorzystując nowoczesne techniki audio-wizualne. Nauczać słownictwa zawodowego. Język angielski uznać za priorytetowy i kończący się obligatoryjnie egzaminem państwowym. Drugim wiodącym językiem powinien być język niemiecki. W ramach podwyższonego poziomu nauczania organizować letnie obozy językowe.
3. obowiązkowa znajomość podstawowych technik biurowych. To znaczy umiejętność: maszynopisania, obsługi telexu, telefaksu, komputera, umiejętność sporządzania notatki służbowej, napisania prostej korespondencji

- w języku polskim jak i angielskim, przyjęcie i potwierdzenie zlecenia itp.,
4. uczyć, nauczać, kształtować kulturę obsługi klienta (jak stać, jak mówić, jak się poruszać, ubrać, uczesać, uśmiechać, odpowiadać itd.),
 5. programy powinny być na tyle elastyczne, by móc w każdej chwili rezygnować z "czegoś" na konto np. podania bieżących nowości, czy uczestniczenia w interesującym spotkaniu, czy wyjeździe.

Te pięć punktów stanowi podstawę konstrukcji całego programu: nauczania zarówno dla specjalności hotelarskiej jak i dla obsługi ruchu turystycznego. Wiedza i umiejętności zdobyte na wykładach, jak i poprzez praktykę zawodową (dla obu zawodów, lecz o różnym jej nasileniu - sprawa do uzgodnienia) są następujące:

- podstawy ekonomii i finansów.
- geografia turystyczna Polski, bardzo dobra znajomość kraju (znajomość bazy turystycznej i hoteli w Polsce, gdzie można się zatrzymać i za ile, gdzie wytwornie zjeść, a gdzie tanio i dobrze, itp.),
- poznanie podstawowych dokumentów podróży i płatności (czeki podróży, vouchery, karty kredytowe, wizy, polisa, itp.). Wiedzieć co należy z tym robić,
- wiadomości z dziedziny teorii handlu. Poznanie na czym polegają umiejętności negocjowania, podpisywania umów handlowych,
- obligatoryjne zdobycie uprawnień pilota wycieczek krajowych i zagranicznych,
- obligatoryjne zdobycie uprawnień informatora turystycznego,
- znajomość międzynarodowych systemów hotelowych,
- umiejętność posługiwania się rozkładem jazdy: PKP, PKS, LOT, rozkład promowy (jak i gdzie szukać),
- umiejętność budowania dobrego specjalistycznego programu: turystycznego (od początku do końca łącznie z kosztami, zrobieniem zamówienia, potwierdzeniem, zapłaceniem w banku, rozliczeniem), jak i umiejętnością sprzedaży tej oferty,

- podstawy marketingu turystycznego (handlowanie, rynek, reklama, promocja),
- elementy zarządzania i organizacji,
- wiadomości o naszym społeczeństwie (jak żyjemy, jak zarabiamy, jak pracujemy, gdzie mieszkamy, ile zarabiamy itp.).

Również na ostatniej konferencji dyrektorów szkół hotelarskich zorganizowanej przez Zrzeszenie Polskich Hoteli Turystycznych, która odbyła się w październiku 1991 roku w Suchej Beskidzkiej, dyskutowano o programach i planach nauczania. Stwierdzono, że są konieczne zmiany w dokumentacji (plany, programy, treści nauczania) celem uzyskania wysokiej jakości kształcenia. Dokumentacja ta powinna być coraz bardziej dostosowywana do wymogów gospodarki rynkowej. Między innymi chodzi o:

- zachowanie właściwych proporcji między teorią i praktyczną nauką zawodu,
- dobre przygotowanie do czynnego posługiwania się językami obcymi,
- ostrzej ujęte wymogi w sylwetce absolwenta i predyspozycjach kandydata,
- wysokie wymogi stawiane na egzaminach końcowych, które by wiązały również teorię z praktyką,
- duży nacisk położony na nowe przedmioty nauczania takie jak:
 - marketing,
 - rachunkowość połączona z wiedzą o kalkulacji, podatkach, rachunkowości ekonomicznej,
 - znaczne rozszerzenie praktycznej nauki pisania na maszynie z wymogiem końcowym pisania metodą bezwzrokową, dziesięciopalcową z wyznaczoną szybkością,
 - praktyczna nauka pracy z komputerem.^{6/}

Zagadnienie praktyk zawodowych jest problemem zasadniczej wagi w nauczaniu zawodów turystycznych. Dyrektorzy szkół mówili o zapewnieniu "wysokiego poziomu realizacji praktyk zawodowych". Tymczasem, stwierdzili, że:

- maleje baza praktyk zawodowych skutkiem przekształceń własnościowych i nasilania się kryzysu,
- coraz trudniej jest szkołom załatwiać praktyki zawodowe dla swoich słuchaczy w państwowych przedsiębiorstwach turystycznych,
- nie docenione zostało powszechnie stosowane za granicą kształcenie metodą SZKOŁA-HOTEL. Najdalej w dochodzeniu do tego celu była szkoła jeleniogórska. Dużym nakładem środków GKT i MOiW wybudowano hotel szkoleniowy w Szklarskiej Porębie. Obiekt w stanie surowym zamkniętym komisarz wojenny przekazał FWP za symboliczną gotówkę. Aktualnie jest to obiekt XXX-gwiazdkowy. Decyzja administracyjna w tej sprawie miała miejsce z naruszeniem prawa. Być może, że teraz gdyby nowa ustawa spowodowała likwidację FWP - nadeszłaby możliwość przekazania tego obiektu dla szkołyz powrotem,
- powinny być organizowane praktyki zagraniczne dla słuchaczy.

W tej kwestii dyrektorzy szkół widzieliby pomoc resortu turystyki.

O praktykach zawodowych wypowiadali się również wspomniani powyżej dyrektorzy przedsiębiorstw turystycznych.^{1/} Ich zdaniem program nauczania powinien być tak skonstruowany, aby 50% kształcenia wypełniały praktyki zawodowe. Przypomnijmy, że w chwili obecnej trwają one łącznie 14 tygodni, czyli 3,5 miesiąca, natomiast w szkołach zachodnich od 9 do 12 miesięcy. Z obecnych praktyk żadna ze stron nie jest zadowolona, ani szkoła, ani słuchacz, ani zakład pracy. Aby wyjść z tego impasu dyrektorzy firm turystycznych sugerowali następujące rozwiązania. Przedstawiciele hoteli proponowali zawieranie umów ze szkołą na prowadzenie praktyk zawodowych przez okres pełnego roku kalendarzowego (bądź jako gorsza alternatywa 5-6-miesięcznych jednym *blokiem*). Oznacza to, że przez cały rok praktykanci są obecni w hotelu, a nie jak ma to miejsce obecnie - miesiąc lub dwa 10 osób jednocześnie. Hotel nie jest zainteresowany taką organizacją

i zbudowanym przez szkołę programem tych praktyk. Instytucje powinny mieć w tym względzie wolną rękę. W wymiarze tygodnia praktyki powinny trwać 5-6 godzin dziennie 3-4 razy w tygodniu. Absolwent poznaje w tym czasie pracę na tzw. piętrach oraz obsługę klienta w recepcji na wszystkich odcinkach i punktach jej różnorodnej pracy. Także odbywa i to wcale nie jednorazowo, a normalnie jak inni pracownicy dyżury nocne (jako asystent) czy pracę w niedziele i święta. Ze strony zakładu byłaby oddelegowana osoba do kontaktów z młodzieżą.

Półowa dyrekcji biur podróży stwierdziła, że obecne praktyki jakie odbywają absolwenci w ich firmach są właściwie bez sensu. I jeżeli stan rzeczy się nie poprawi to większa korzyść wynikałaby z praktyk polegających na zwiedzaniu i objeżdżaniu Polski, niż na utrzymywaniu dotychczasowej formuły. Wyjazdy: krótsze, dłuższe parodniowe, czy 2-tygodniowe, w zależności od możliwości finansowych szkoły. Wycieczki o różnym charakterze i o różnym standardzie opracowane od początku do końca przez samych słuchaczy. Jeżeli natomiast praktyki miałyby się w dalszym ciągu głównie odbywać w biurach podróży (co nie wyklucza całkowicie poprzedniego wariantu) to tylko w terminie od marca do września każdego roku, nie krócej niż 4-5 miesięcy, praktykując po 5-6 godzin dziennie. Przydzielony opiekun w firmie przez okres około 2-3 tygodni zapoznaje absolwenta z charakterem przyszłej pracy. Po tym okresie staje się pełnowartościowym pracownikiem biura, które decyduje jaki rodzaj pracy będzie wykonywał. Oba warianty nazwijmy je umownie hotelowym i turystycznym przynoszą także pewną korzyść firmom - i o to chodzi. Praktykanci zarabiają (zdecydowanie więcej niż dotychczas), firmy im płacą, lecz o wiele mniej niż osobom zatrudnionym na stałe. Pensje wypłacane praktykantom nie obciążają funduszu płac zakładu - i to jest też bardzo ważna sprawa.

Na zakończenie dodać należy, że w ustaleniach tegorocznej konferencji dyrektorów szkół znalazł się m.in. zapis, który mówi o podjęciu przez szkoły

aktualizacji: charakterystyk zawodowych absolwentów i kandydata do szkoły oraz planów i programów nauczania w celu uzyskania od 1 września 1992 aktualnej dokumentacji. Zadania tego podjęły się następujące szkoły:

- odnośnie hotelarstwa - Zespół Szkół Ekonomiczno-Turystycznych z Jele-
niej Góry,
- odnośnie obsługi ruchu turystycznego - Zespół Szkół Hotelarsko-Gastro-
nomicznych z Warszawy,
- odnośnie gastronomii - Zespół Szkół Zawodowych w Gdyni.

Zostały również ustalone terminy ich realizacji:

- do 15 listopada 1991 r. projekty charakterystyk zawodowych absolwentów
i kandydatów do szkoły,
- do 31 stycznia 1992 r. projekty planów nauczania,
- do 15 kwietnia 1992 projekty aktualizacji programów oraz ustalenia nowych
przedmiotów nauczania.

7. Potrzeby średnich szkół hotelarsko-turystycznych w zakresie
podręczników, pomocy szkolnych, sprzętu dydaktycznego oraz możliwości
ich zaspokojenia

W ostatnim okresie niektóre zachodnie firmy, stowarzyszenia, fundacje i państwa udzielają pomocy Polsce i to w różnych dziedzinach jej życia i na różnych poziomach. Pomoc taka jest udzielana również oświacie w jej rzeczywiste kryzysowym momencie. Być może, że obejmie ona także szkolnictwo zawodowe, w tym ośrodki kształcenia dla potrzeb turystyki. Wiadomym już jest w tej chwili, że pomoc ta nie oznacza darowizn pieniężnych, a raczej finansowanie konkretnych przedsięwzięć. Stąd II część ankiety Instytutu Turystyki skierowana do średnich szkół hotelarsko-turystycznych w Polsce była przeznaczona na sprecyzowanie przez placówki ich potrzeb w zakresie podręczników, pomocy szkolnych i sprzętu dydaktycznego. Dokonywali tego zarówno dyrektorzy, kierownicy komisji programowych, jak i wykładowcy poszczególnych przedmiotów z dziedziny hotelarstwa i obsługi ruchu turystycznego.

Potrzeby szkół w zakresie podręczników

Oświadczenie prawie wszystkich placówek kształcenia brzmi:

BRAK AKTUALNYCH PODRĘCZNIKÓW DO WSZYSTKICH PRZEDMIOTÓW ZAWODOWYCH wykładanych w szkołach hotelarsko-turystycznych. Brzmi to katastroficznie. Powstaje zasadnicze pytanie: w jaki zatem sposób przebiega proces kształcenia, skoro szkoły nie dysponują podstawowymi pomocami każdej dydaktyki ? Odpowiedź brzmi: na przestarzałych, nieaktualnych wydawnictwach, skryptach, informatorach, pomocach i sprzęcie dydaktycznym. A zatem nie bez racji mówi się o braku więzi kształcenia z praktyką turystyczną, o wyalienowaniu programów z rzeczywistości, o braku spójności tych dwóch nierozzerwalnych "światów" kształcenia zawodowego - przygotowania teoretycznego i praktycznego.

Niezbędne są podręczniki, skrypty, katalogi, materiały do następujących przedmiotów:

HOTELARSTWO:

- wznowić po aktualizacji pracę A. Dolińskiego "Organizacja i technika pracy w obiektach gospodnich",
- wydać specjalistyczne podręczniki dla hotelarstwa w językach: angielskim, niemieckim, francuskim, rosyjskim,
- wydać skrypt-podręcznik mówiący o wyposażeniu obiektów hotelarskich,
- brak podręcznika do organizacji hotelarstwa,
- potrzebne materiały traktujące o rozwoju hotelarstwa w Polsce i świecie,
- skrypt dotyczący prawa hotelowego,
- zasady organizacji zakładów hotelarskich w różnych krajach (Włochy, Szwajcaria, Francja, Wlk.Brytania, Niemcy, Holandia, Szwecja itd.),
- przepisy prawne dotyczące hotelarstwa w innych krajach,
- metodyka szkolenia zawodowego (specjalistycznego) stosowana dla kształcenia pracowników np. przez organizacje hotelarskie, sieć hoteli itd.,

- podręczniki lub materiały pomocnicze dot. gastronomii hotelowej,
- podręcznik: obsługa konsumenta,
- bieżące publikacje, wydawnictwa, informacje, analizy, problemy dyskusyjne dotyczące spraw hotelarstwa w Polsce i na świecie.

TURYSTYKA

- brak aktualnego skryptu traktującego o rozwoju i organizacji turystyki w Polsce i na świecie,
 - podręczniki do turystyki i krajoznawstwa,
 - przepisy prawne funkcjonujące w turystyce,
 - brak podręcznika "Obsługa ruchu turystycznego" Z. Pużańskiego. Problematyka poszerzona o szczegółową obsługę grup przyjazdowych i wyjazdowych wraz z wzorcami obowiązującej, aktualnej dokumentacji,
 - podręcznik: obsługa konsumenta,
 - sposoby organizacji rekreacji i wypoczynku w innych krajach.
- Także korzystanie z tych usług przez osoby niepełnosprawne (sposoby rozwiązywania).

EKONOMIKA I ORGANIZACJA TURYSTYKI:

podręcznik, skrypt, który by zawierał następujące zagadnienia:

- marketing turystyczny, potrzeby rynku, prognozowanie marketingowe, badania rynku (np. metody badania rynku żywnościowego),
- promocja sprzedaży imprez turystycznych,
- reklama i prowadzenie kampanii reklamowych (na poziomie lokalnym, regionalnym),
- udział wydatków na reklamę hoteli, biur podróży, w podziale na poszczególne nośniki - czasopisma, gazety, radio, TV itd.,
- poznanie działalności firm zachodnich np. Bonus-breaks w Wlk. Brytanii,
- znaczenie międzynarodowych targów i giełd turystycznych,

- przykłady imprez turystyki krajowej i zagranicznej oraz ćwiczenia praktyczne,
- wydanie zupełnie nowego i aktualnego podręcznika, lub wznowienie po aktualizacji wydania "Turystyka" Bardolińskiego,
- konsumpcja turystyczna.

EKONOMIKA I ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTW TURYSTYCZNYCH:

podręcznik, skrypt, bieżące informacje, aktualne wiadomości:

- zasady funkcjonowania biur podróży,
- charakterystyka maszyn i urządzeń stosowanych w tych przedsiębiorstwach,
- metody szkolenia specjalistycznego stosowane dla kształcenia pracowników przedsiębiorstw turystycznych w kraju i w Europie.

GEOGRAFIA:

- wznowić "Geografia turystyczna Polski" Lijewskiego i B. Mikułowskiego, P.W.E. 1985
- podręcznik do geografii powinien być wyposażony w dodatkowe mapy: fizyczną Polski, zabytków, komunikacyjną, bazy noclegowej, sztuki sakralnej,
- geografia turystyczna krajów europejskich i niektórych wybranych krajów świata,
- modyfikacja podręcznika Centrowskiego "Zarys geografii turystycznej krajów Europy, Azji i Afryki" z uwzględnieniem następujących uwag:
 - historia państw powinna być bardziej zawężona,
 - bardziej wyeksponowane atrakcje danego kraju w skali europejskiej,
 - obok nazewnictwa obcojęzycznego winna być podana w nawiasie wymowa w języku polskim, również winny być podane przykłady najbardziej reprezentatywnych tras turystycznych dla danego kraju.
- podręcznik: R. Bar, A. Doliński "Geografia turystyczna Polski", P.T.E. Kraków 1975,

- skrypt nr 63 AWF Kraków, autor Z. Kruczek i S. Socha "Walory turystyczne Polski" - Kraków 1990.

ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE POLSKI:

skrypt, materiały szkoleniowe:

- baza hotelowa i turystyczna - krajowa i zagraniczna,
- zagospodarowanie górskich schronisk turystycznych,
- zasady zagospodarowania centrów turystycznych.

RACHUNKOWOŚĆ ZAWODOWA z zasadami KSIĘGOWOŚCI - brak podręcznika, skryptu.

JĘZYKI OBCE

- słowniki: polsko-angielski i odwrotnie
polsko-niemiecki i odwrotnie
polsko-francuski i odwrotnie
polsko-rosyjski i odwrotnie,
- dla początkujących i zaawansowanych, przystosowane pod względem treści do programów Policealnych Studiów Hotelarsko-Turystycznych. Podręczniki wraz z taśmami magnetofonowymi z nagranyymi rozmówkami i dialogami, które uwzględniałyby zasób słownictwa z zakresu hotelarstwa, turystyki i gastronomii,

Nauczanie języków obcych

język angielski:

- wydawnictwo Prentice Hall z serii "ESP". Dobre pozycje:
 - Binhem P. - "Hotel English"
 - Binhem P. - "Restaurant English"
 - Adamson G. - "Internation Hotel English",
- inne pozycje z tej serii (koniecznie):
 - Polstra R. - "Telex English"

- Polstra R. - "Telephon English"
- Mc Govem - "Bank on Your English"
- Brieger G., Cornish A. - "Secretional Contast",
- kolorowy podręcznik Sandrina Projekt - BBC
- testy sprawdzające stan posiadanej wiedzy przez ucznia,
- podręczniki do nauczania języków obcych przystosowane pod względem treści do programów szkół hotelarsko-turystycznych.

Potrzeby szkół w zakresie pomocy szkolnych

Potrzeby szkół w zakresie pomocy szkolnych są następujące:

- katalogi najważniejszych zabytków w Polsce,
- katalogi restauracji,
- katalogi hoteli w Polsce i Europie (ceny, ilość miejsc, standart),
- mapy:
 - parków narodowych,
 - turystyczne: poszczególnych krajów Europy Zachodniej i ich regionów turystycznych,
 - turystyczne w obcych językach Niemiec, Francji, Wlk. Brytanii, USA oraz poszczególnych regionów ZSRR,
- przewodniki - różne, w tym także przewodniki kieszonkowe, przewodniki miasta, regionu,
- rozkłady: promowe, LOT-u,
- kasety video (puste),
- kasety magnetofonowe do podręczników języków obcych,
- slajdy:
 - poszczególnych regionów Polski,
 - turystyczne krajów europejskich,
 - parków narodowych
 - zabytków (różne serie),

- filmoteka (videokasety) ilustrujące:
 - walory turystyczne poszczególnych regionów i podregionów Polski, Europy, świata; najbardziej charakterystyczne ich cechy, osobliwości przyrody, parki narodowe, zabytki architektury, rezerваты, skanseny, itp.,
 - funkcjonowanie i organizacja pracy w hotelu, w tym jego poszczególnych komórek organizacyjnych (głównie recepcji i części gastronomicznej),
 - łańcuchy i systemy hotelowe,
 - wyposażenie hoteli i obsługa klienta,
 - przygotowywanie potraw oraz ich podawanie,
 - funkcjonowanie, organizacja i wyposażenie biura turystycznego,
 - obsługa klienta w biurze turystycznym,
 - obsługa grup wycieczkowych,
 - zasady zagospodarowania centrów turystycznych,
 - zagospodarowanie górskich schronisk turystycznych,
 - do nauczania języków obcych (dialogi zawodowe, specjalistyczne),
- biuletyny, informacje, publikacje wydawane przez Instytut Turystyki,
- prospekty, plakaty (w języku polskim i angielskim),
- do komputera IBM potrzeba przykładowych systemów komputerowych pracujących w hotelach i biurach podróży,
- szkoleniowe programy komputerowe, symulujące pracę biur podróży (rezerwacja miejsc hotelowych, zakup biletów lotniczych itd.).

Potrzeby szkół w zakresie sprzętu dydaktycznego

Są one następujące:

- modele, makiety sprzętu do symulacji pracy przy obsłudze maszyn i urządzeń stosowanych w hotelarstwie, turystyce, gastronomii, np. central telefonicznych, kas rejestracyjnych, automatów itp.,

- kserokopiarki,
- magnetofony kasetowe,
- rzutnik do przeźroczy,
- maszyny do pisania,
- telefaxy wraz z oprzyrządowaniem,
- teleksy,
- komputery z drukarkami,
- pełne wyposażenie pracowni językowej,
- elektroniczne maszyny do pisania,
- maszyny liczące,
- video z kolorowym telewizorem do pracowni geograficznej,
- magnetowidy,
- kamery filmowe.

Jak widać potrzeb jest wiele. Prawie wszystkie szkoły podkreślają fakt, iż to czym dysponują jest już albo nieaktualne (jak podręczniki, mapy), albo zużyte, a w chwili obecnej brak jest jakichkolwiek możliwości finansowych, aby zasoby te odnowić, nie mówiąc już o zakupie sprzętu dydaktycznego. Możliwości realizacji potrzeb szkół powinny iść różnymi drogami:

- po pierwsze, nikt nie przypuszczał, nawet jeszcze w początkach 1991 roku, że sytuacja oświaty tak drastycznie się pogorszy. Dotyczy to oczywiście także szkół hotelarsko-turystycznych, których w tej chwili nie stać na nic,
- musi nastąpić rzeczywisty związek pomiędzy instytucjami turystycznymi, a szkołami, przejawiający się m.in. w uwzględnianiu sugestii i opinii praktyków odnośnie programów i planów kształcenia, a w szczególności odnośnie organizowania i przeprowadzania praktyk zawodowych dla słuchaczy tych szkół. Wówczas instytucje turystyczne będą zainteresowane niesieniem pomocy finansowej, wyposażając szkoły w sprzęt i pomoce dydaktyczne, wiedząc, że od nich w dużej mierze będzie zależeć poziom kwalifikacji

absolwentów, potencjalnej, przyszłej kadry zawodowej, być może właśnie ich firm. W przeciwnym razie, tak jak to ma miejsce obecnie instytucje nie będą zainteresowane "wyrzucaniem" pieniędzy i grą czysto charytatywną, a nawet będą niechętnie w przyjmowaniu do siebie słuchaczy celem odbycia przez nich praktyk zawodowych,

- należy wykorzystać pomoc nowopowstałych (nowopowstających) fundacji, spółek, stowarzyszeń, firm, czy nawet poszczególnych państw chcących przyjść z pomocą oświacie polskiej. Wydaje się koniecznym, aby zabiegać o te możliwości i fundusze, czy to przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, czy przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, a także przez międzynarodowe organizacje turystyczne. Same szkoły również powinny na własną rękę starać się o taką pomoc.

Dyrektorzy szkół zwrócili się jednocześnie do Instytutu Turystyki, aby: pośredniczył, niósł pomoc, był organizatorem następujących przedsięwzięć:

- Instytut Turystyki powinien podjąć wszechstronne badania oceny stanu szkolnictwa kształcącego kadry dla turystyki (baza dydaktyczna, kadra pedagogiczna i jej kwalifikacje, poziom kształcenia, ekonomika kształcenia, możliwości unowocześnienia bazy i środków dydaktycznych) oraz poziom kształcenia kadry, przystosowania go do potrzeb gospodarki rynkowej,
- Instytut Turystyki powinien podjąć badania losów zawodowych absolwentów szkół hotelarsko-turystycznych, ich kariery, rodzaju wykonywanej pracy, przydatności kształcenia do wykonywania czynności zawodowych itd.,
- powinny być organizowane spotkania szkoleniowe dla nauczycieli przedmiotów zawodowych na wzór konferencji organizowanych przez Zrzeszenie Polskich Hoteli Turystycznych dla dyrektorów szkół hotelarskich,
- sprawą pilną wydaje się być problem doksztalcania kadry dydaktycznej przedmiotów zawodowych z dziedziny turystyki, hotelarstwa i gastronomii,

- powinna nastąpić wymiana doświadczeń i konsultacje z nauczycielami nie tylko polskich szkół między sobą ale i z zagranicznymi,
- powinno nastąpić większe zainteresowanie wiodącego resortu szkołami, które przygotowują kadre dla potrzeb turystyki,
- Instytut Turystyki powinien współtworzyć plany i programy nauczania we współpracy z Urzędem Kultury Fizycznej i Turystyki oraz szkołami,
- placówki oczekują od Instytutu Turystyki współpracy w zakresie wykładów problemowych,
- szkoły są bardzo zainteresowane wszelkimi materiałami Instytutu przydatnymi w realizacji procesu dydaktycznego,
- szkoły zwracają się z prośbą o współorganizowanie zagranicznych praktyk zawodowych dla słuchaczy szkół hotelarsko-turystycznych,
- są zainteresowane dalszą współpracą z Instytutem Turystyki.

8. Efekty dotychczasowego systemu kształcenia kadr w turystyce na poziomie średniego wykształcenia.

Na podstawie wyników szerokich badań empirycznych nad efektami kształcenia kadr specjalistycznych dla turystyki^{x/} można skonstatować, że wraz ze stałym wzrostem sieci placówek szkolnych i liczb kształconych kadr - nie nastąpiło polepszanie struktur kwalifikacyjnych kadr zatrudnionych w turystyce. Maleją również i jakościowe efekty kształcenia, rozpatrywane zwłaszcza od strony przydatności otrzymanej przez absolwentów wiedzy i umiejętności do realizacji określonych zadań w turystyce. Taka jest generalna wymowa wyników badań.

x/ patrz prace zrealizowane w Instytucie Turystyki w latach 1976-1982 w ramach Problemu Resortowego Nr 111. Ilość prac 23 oraz 11 ekspertyz wykonanych na zlecenie GKKFiT i GKT.

Dwa aspekty tej problematyki, a mianowicie ilościowy zakres wykorzystania kadr w turystyce oraz przydatność zawodowa absolwentów w pracy, wiążą się ściśle z podażą kadr i strukturami kwalifikacyjnymi osób zatrudnionych w turystyce. I tak:

- liczba placówek kształcących kadry turystyczne tak na poziomie szkoły średniej jest zbyt duża. Lokalizacja tych placówek jest nieskoordynowana i niedostosowana do potrzeb regionów turystycznych. Taki stan nie sprzyja stabilizacji kształcenia kadr dla turystyki, koncentracji bazy materialnej i kadry dydaktycznej. Rozważyć należałoby sprawę stworzenia nielicznych ale większych i bardziej ustabilizowanych ośrodków kształcenia, które zapewniłyby osiąganie lepszych jakościowo efektów kształcenia,
- co roku szkoły średnie kształcące kadry dla turystyki opuszcza mniej więcej 1.000 abiturientów, spośród których tylko połowa rozpoczyna pracę w turystyce,
- liczbowy zakres kształconych kandydatów do pracy w turystyce nie może przysłaniać sprawy właściwej selekcji osób przyjmowanych do szkół kształcących specjalistyczne kadry dla turystyki. Badania wykazały, że w bardzo małym stopniu przyjmowanie kandydatów do tych szkół opierało się na badaniach psycho-fizycznych i osobowościowych wyprzedzanych pre-orientacją kandydatów do zawodu,
- badana przydatność zawodowa absolwentów jest jedną z podstawowych form sprawdzania skuteczności realizacji celów kształcenia. Jest bardzo istotnym miernikiem jakościowym efektów kształcenia. Z badań wynika, że nie są one zadowalające. Zastrzeżenia absolwentów jak i kierowników instytucji turystycznych ich zatrudniających dotyczyły zwłaszcza nieadekwatności otrzymywanej wiedzy i umiejętności do zawodu w turystyce, małego powiązania teoretycznych wiadomości z praktyką oraz braku znajomości obcych języków,

- jedną z ważniejszych spraw związaną z polepszeniem efektów kształcenia w turystyce jest modyfikacja programu i organizacji praktyk zawodowych,
- postuluje się, aby umożliwić słuchaczom szkół turystycznych zdobywanie różnych uprawnień turystycznych: przewodnika, pilota, informatora itp. Chodzi o to, żeby zdobywanie tych uprawnień było obowiązkiem, a nie dobrą wolą szkoły,
- aby zapewnić prawidłowe przygotowanie kadr dla turystyki niezbędną sprawą jest ustalenie kierunków i form kształcenia i doskonalenia kadry dydaktycznej przedmiotów zawodowych,
- badania wykazały stałą tendencję pogłębiających się trudności w znalezieniu pracy w wyuczonym zawodzie przez absolwentów i to nie tylko w miejscu zamieszkania i w mieście, w którym znajduje się dana szkoła, ale i na terenie województwa, a nawet makroregionu. Zjawisko to występuje przy jednoczesnej stałej niezadawalającej strukturze kwalifikacyjnej kadr zatrudnionych w turystyce. Świadczy to o nieprawidłowym prowadzeniu polityki kadrowej w przedsiębiorstwach turystycznych. Jest to działanie nieskuteczne i nieekonomiczne,
- poprawienie stanu zatrudnienia absolwentów zależy również od stabilizacji ich pracy w turystyce. Zadowolenie z pracy jest najważniejszym elementem adaptacji w zawodzie i zakładzie. Wpływa ono z faktu wykonywania pracy zgodnej z wyuczonym zawodem, zgodnej z zainteresowaniami oraz oczekiwanymi warunkami pracy. Dało się zaobserwować dość powszechne zjawisko tzw. "stabilizacji pozornej", co oznacza, że wielu badanych absolwentów nie identyfikowało się ani z zawodem, ani ze swoim zakładem pracy, mimo iż nie zmieniali miejsca swego zatrudnienia. Bowiem określona sytuacja na rynku pracy nie dawała im szansy innego wyboru,
- analiza "ruchliwości zawodowej" wykazała, że przeciętnie 50% absolwentów szkół średnich ze specjalizacją z turystyki zmieniało miejsce pracy. Wzmógł się przepływ tych absolwentów zanotowano zwłaszcza wśród osób o

najmniejszym stażu pracy. Punktem granicznym tego procesu okazało się osiągnięcie co najmniej 3-letniego doświadczenia zawodowego.

Najważniejszymi przyczynami ruchliwości zawodowej były niskie wynagrodzenia za pracę, niewłaściwa ocena ich przygotowania zawodowego i wyników pracy, oraz "lekceważenie młodych" pracowników o przygotowaniu specjalistycznym,

- badania wykazały, iż absolwenci przypisywali duże znaczenie możliwościom realizacji swoich aspiracji w zawodzie oraz osiągnięciu sukcesu zawodowego. 2/3 badanych stwierdziło, że awans w swoim zawodzie w turystyce jest dla nich trudno osiągalny. Wiąże to z brakiem możliwości uzyskania wyższych płac jak również uzyskania samodzielnej pracy. Z badań przeprowadzonych w 1989 r. przez Instytut Turystyki wynika, iż żadna z badanych instytucji turystycznych nie posiadała dokumentu dostępnego każdemu pracownikowi określającego zasady i kryteria obsadzania stanowisk, awansowania oraz systemu (choćby jego załączka) oceny pracy pracownika. Tak prowadzona polityka kadrowa rodzi wiele sytuacji konfliktowych,
- wywiady przeprowadzone przez Instytut Turystyki z dyrektorami instytucji turystycznych w 1990 roku potwierdziły obawy co do małej skuteczności i efektywności nauczania w szkołach hotelarsko-turystycznych. Wyrazili pogląd, iż w Polsce brak jest p o d s t a w o w e j , p r o f e s j o n a l n e j kadry dla obsługi ruchu turystycznego i hotelarstwa. Szkoły średnie kształcące dla w/w potrzeb w chwili obecnej nie spełniają w pełni tych wymogów,
- ostatnie zmiany jakie zachodzą w naszej gospodarce narodowej, także turystycznej, znajdują odbicie m.in. w procesach powstawania nowych instytucji turystycznych, początkach prywatyzacji przedsiębiorstw turystycznych, a dalej, w innym niż dotychczas spojrzeniu na kadry w nich zatrudnione. Przestaje się mówić, że w turystyce może pracować każdy (co

praktyka lata całe realizowała). Natomiast zaczyna się mówić o profesjonalizmie w dziedzinie obsługi ruchu turystycznego i hotelarstwa. Nowopowstające instytucje poszukują lub starają się zatrzymać tylko takich pracowników, którzy znają swój zawód i potrafią go dobrze wykonywać. A więc starają się o kadrę wysokokwalifikowaną. A kadry takiej jest niewiele. Można powiedzieć, że sytuacja ta jest wyzwaniem postawionym przed szkołami kształcącymi kadrę dla potrzeb turystyki.

9. Propozycje zmian w systemie kształcenia zawodowego dla potrzeb turystyki

Na tle powyższych faktów i stwierdzeń należałoby szukać odpowiedzi na pytanie jak należy kształcić kadrę dla potrzeb turystyki "dzisiaj", a zwłaszcza jutra, aby była ona wysokokwalifikowana, fachowa i kompetentna. System kształcenia musi być przydatny dla praktyki, musi być drożny przez wszystkie szczeble nauczania. Docelowo powinien spełniać IX zasadę "Deklaracji haskiej w sprawie turystyki - punkt 2c, który mówi: "zorganizować sieć instytucji zdolnych zapewnić nie tylko szkolenie, ale i kształcenie w dziedzinie turystyki na bazie międzynarodowego ujednoliconego programu, który by ułatwił wzajemne uznawanie kwalifikacji i wymianę personelu turystycznego" oraz punkt 2d: "Promować zgodnie z zaleceniami UNESCO w tej dziedzinie szkolenie instruktorów, nieustanne kształcenie, kursy doksztalcające dla całego personelu pracującego w turystyce na wszystkich poziomach. 25 kwietnia 1991 roku Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki organizuje konferencję, której tematem jest "Kształcenie kadr dla turystyki", zapraszając przedstawicieli: wyższych uczelni, które prowadzą specjalizacje z turystyki, średnich szkół hotelarsko-turystycznych, Zrzeszenia Polskich Hoteli Turystycznych, Polskiej Izby Turystyki, Instytutu Turystyki, przedstawicieli przedsiębiorstw turystycznych. W maju 1991 r. ten sam Urząd zlecił opracowanie przyszłościowego systemu kształcenia kadr dla potrzeb turystyki dwóm

niezależnym osobom, które prezentowały swoje koncepcje zmian, na następnym spotkaniu, które odbyło się 8 lipca br. pt. "Model kształcenia kadr dla turystyki".^{2,3/}

Prezes Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki powołuje 30 sierpnia br. Zespół do spraw Kształcenia Kadr dla turystyki, którego przewodniczącym jest Wiceprezes UKFiT - Marek Paszucha. Zadaniem Zespołu jest opracowanie programu przekształceń i ustalenie modyfikacji systemu kształcenia kadr dla obsługi turystyki i hotelarstwa w Polsce. Na pierwszym spotkaniu tego Zespołu, które odbyło się w dniu 25 października br., zostają wyłonione dwa podzespoły. Jeden do spraw kształcenia na poziomie średniego szkolnictwa (z przewodniczącą dr H. Borne-Falencik z Instytutu Turystyki), drugi do spraw kształcenia wyższego (z przewodniczącym prof. R. Gałęckim z Akademii Ekonomicznej w Poznaniu). Materiałem do pierwszych dyskusji, a dalej, ustaleń w podzespołach jest poniższy materiał, który dotyczy zmian w dotychczasowym systemie kształcenia zawodowego dla potrzeb turystyki.

Zarys przyszłej struktury kształcenia zawodowego

kadr dla turystyki

Konieczność poszukiwania nowego modelu systemu kształcenia zawodowego kadr dla turystyki wynika zarówno z potrzeb społecznych jak i niezbędnej kompatybilności z krajami rozwiniętymi.

Na podstawie wyników badań z zakresu kształcenia i wykorzystania kadr w gospodarce turystycznej, wyników z konferencji krajowych i międzynarodowych oraz innych materiałów można określić podstawowe założenia oraz modelową strukturę systemu kształcenia:

1. Podstawowe założenia - dostosowanie systemu kształcenia zawodowego do obecnych potrzeb gospodarki turystycznej krajowej, europejskiej i światowej zapewniając:
 - uzawodowienie na wszystkich szczeblach kształcenia (ekonomiczne podstawy, efektywność nauki języków obcych, praktyki i staże zawodowe),
 - drożność wszystkich poziomów kształcenia (wykres 2) pozostawiając kształcącym się wybór poziomu i rodzaju kształcenia,
 - dwustopniowość studiów, przyjmując za podstawowy: 3-letni okres kształcenia wyższego zawodowego (studia stopnia niższego).
 2. System kształcenia zawodowego obejmuje poziom średni, pomaturalny i wyższy. Zgodnie z założeniem konieczne są zmiany na wszystkich wymienionych poziomach.
- Przemiany te pokazane zostały na wykresie 1. (w załączeniu), na przykładzie trzech podstawowych kierunków: hotelarstwo,

gastronomia,

turystyka,

w trzech okresach od stanu obecnego poprzez okres przejściowy do osiągnięcia założonej struktury modelowej systemu.

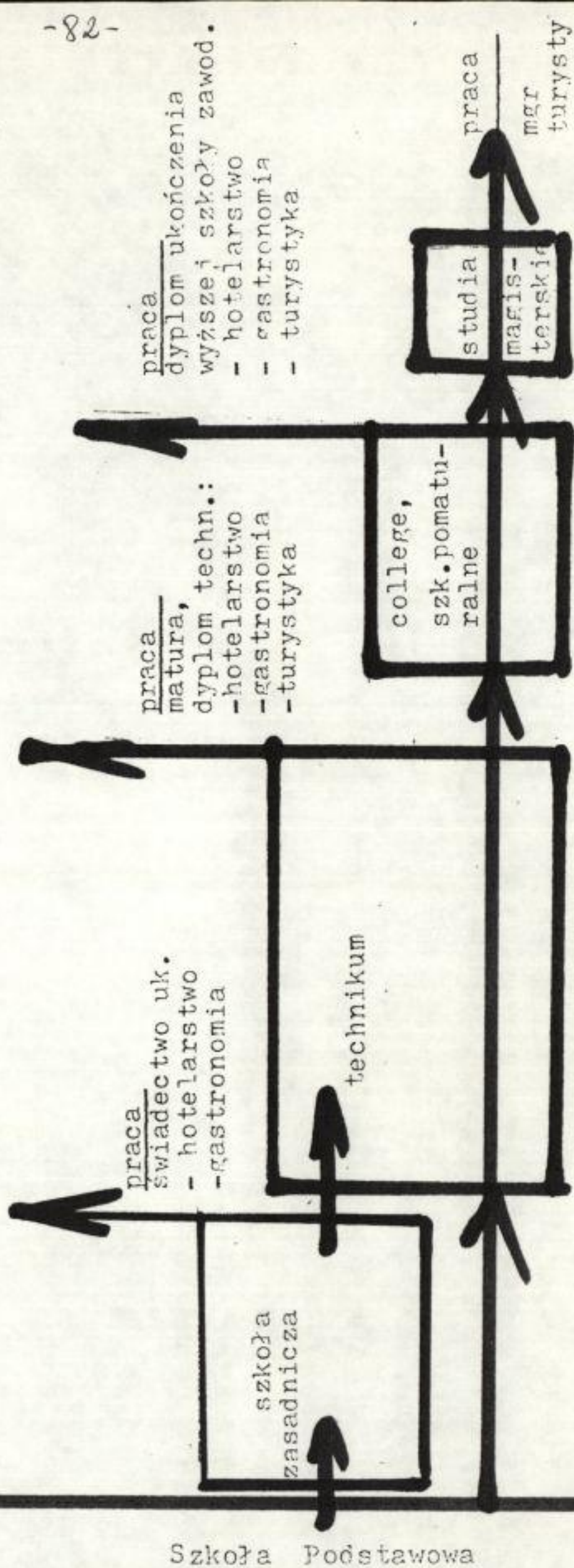
Podany powyżej zarys struktury systemu kształcenia zawodowego kadr dla turystyki jest wyłącznie generalnym ujęciem idei całego systemu, nie porusza zagadnień związanych ze szczegółowymi programami na poszczególnych poziomach kształcenia i w różnych typach szkół. Zagadnienia te będą rozpracowywane oddzielnie i zawarte w odrębnym materiale.

Oprac.:

A. Gotowt-Jeziorska
gł. specjalista w Biurze
Kształcenia i Nauki UKFiT.

x/. magister turystyki

Kształcenie zawodowe
kadr dla turystyki

Szkoła Podstawowa

10. Podsumowanie

Generalne spostrzeżenia z powyższych analiz:

- w roku szkolnym 1990/1991 zorganizowanych było 25 punktów przygotowujących kadry hotelarsko-turystyczne na poziomie średniego wykształcenia. W tym osiemnaście 2-letnich Policealnych Studiów Zawodowych i 11 Techników Hotelarskich. Kadre do zawodu technika hotelarza przygotowywało w sumie 21 szkół (Policealne Studia Hotelarsko-Turystyczne i Technika Hotelarskie), a do zawodu technika obsługi ruchu turystycznego 13 placówek,
- 18 województw posiada na swoim terenie szkoły hotelarsko-turystyczne. 31 nie,
- z danych ze szkół wynika, że liczba uczniów w szkołach hotelarsko-turystycznych w roku szkolnym 1990/1991 wynosiła 2873. Na 1075 miejsc w tych szkołach w 1990 r. ubiegało się łącznie 2051 osób, co przeciętnie wynosi 2,3 kandydata na jedno miejsce. Wskaźnik ten dla Policealnych Szkół Hotelarsko-Turystycznych wyniósł 2,2, a dla Techników Hotelarskich 2,6. Najwięcej kandydatów chcących dostać się do szkół turystyczno-hotelarskich odnotowano w: Radomiu, Jeleniej Górze, Tarnowskich Górach, Warszawie, Zakopanem, Krakowie, Kielcach. Najmniej w: Kołobrzegu, Świnoujściu, Nysie, Gdyni,
- wyróżnić możemy grupę "silnych" szkół turystycznych, gdzie wielkości kształconych przez nie uczniów stanowią od 38,8% do 50,2% udziału wszystkich słuchaczy Zespołu Szkół, w których organizacyjnie się one mieszczą. Są to placówki (podane w kolejności): Warszawa, Jelenia Góra, Wisła, Zakopane. Grupa "najsłabszych" szkół, to te, gdzie procenty wahają się od 13,1 do 3,9. Są to ośrodki: w Suchej Beskidzkiej, Radomiu, Kielcach, Krakowie, Nysie, Poznaniu, Kłodzku,
- według danych ze szkół w czerwcu 1991 r. ukończyło naukę 949 absolwentów szkół hotelarsko-turystycznych. Najwięcej abiturientów ukończyło

placówki w: Jeleniej Górze (w sposób zdecydowany), Zakopanem, Warszawie, Kołobrzegu, Gdyni. Najmniej w: Kłodzku, Poznaniu, Radomiu, Nysie, odnosząc dane o rozmieszczeniu średnich szkół hotelarsko-turystycznych w Polsce oraz o wielkościach kształcanej potencjalnej przyszłej kadry zawodowej dla potrzeb turystyki, do wybranych elementów przestrzennej polityki turystycznej, takich jak: baza noclegowa, walory turystyczne Polski, turystyka przyjazdowa do Polski, struktura przestrzenna turystyki i jej priorytety w latach 1986-1995, oraz do wskaźnika wyróżniającego terytorium, gdzie turystyka stwarza poważny rynek pracy, to w następujących województwach znajdujemy zarówno szkoły hotelarsko-turystyczne jak i najwyższe wskaźniki powyższych elementów:

- nowosądeckie	- jeleniogórskie
- szczecińskie	- bielskie
- koszalińskie	- wałbrzyskie
- gdańskie	- zamojskie
- olsztyńskie	- krakowsko-częstochowskie

Natomiast brak jest średnich szkół hotelarsko-turystycznych w następujących województwach, pomimo, że powyższe elementy uzyskują tam również wysokie wartości:

- krośnieńskie	- przemyskie
- tarnowskie	- słupskie
- suwalskie	- elbląskie
- gorzowskie	- ostrołęcko-łomżyńskie
- chełmskie	

- w sumie w badanych szkołach hotelarsko-turystycznych funkcjonuje 60 pracowni specjalistycznych, co daje przeciętnie posiadanie 4 tych obiektów na jedną placówkę. Lecz rozpiętości w ich wyposażeniu są znaczne. Od

na niskich pensjach oferowanych przez oświatę, które nie stanowią elementu rywalizacji konkursowej pomiędzy wykładowcami. Szkoły poszukiwały głównie lektorów do nauki języków obcych (wszystkich oprócz rosyjskiego) jak i specjalistów z hotelarstwa, mających wyższe wykształcenie i praktykę zawodową,

- należy zdawać sobie sprawę, iż jakość nauczania można osiągnąć poprzez spełnienie jasno określonych warunków dotyczących bazy dydaktycznej i kadry wykładowców. Potrzebna jest zatem odpowiedź na pytanie - jakie warunki (choćbyby minimalne) winny być spełnione, aby uruchomić w szkole specjalność zawodową z turystyki. Bowiem za szczególnie niepokojące należy uznać powstawanie szkół bez w/w warunków, bez uzasadnienia ekonomicznego, gwarancji jakości pracy oraz trwałości działania. Jest to sprzeczne z etyką zawodową. Jest także wprowadzaniem w błąd ucznia czy słuchacza, który ma prawo wierzyć, że zostanie dobrze przygotowany do obranego przez siebie zawodu. Świadczy również o błędach decyzyjnych wojewódzkiego kuratora zezwalającego na uruchomienie specjalności zawodowej - bez warunków realizacyjnych. Wydaje się, że świadomość tych rzeczy winna być przekazywana drogą administracyjną poprzez resort turystyki,
- istnieje silna potrzeba krajowego planu kształcenia kadr dla turystyki, szczególnie w dziedzinie przekształcania programów nauczania na potrzeby turysty, a nie wymogi akademickie. Modyfikacji muszą ulec programy, plany i treści nauczania w średnich szkołach hotelarsko-turystycznych. Nacisk powinien być położony na większe uzawodowienie turystycznych profesji poprzez:
 - zwiększenie zajęć praktycznych mniej więcej do poziomu 50% pensum całego nauczania i zdawania egzaminu końcowego z praktycznej nauki zawodu,
 - zwiększenie efektywności nauki języków obcych,

- nauczanie znajomości podstawowych technik biurowych,
- kształtowanie kultury obsługi klienta,
- wprowadzenia przedmiotów: podstaw ekonomii, finansów, kalkulacji, rachunkowości ekonomicznej oraz marketingu,
- potrzeby szkół odnośnie bazy dydaktycznej są duże. Brak jest aktualnych podręczników do wszystkich przedmiotów zawodowych wykładanych w szkołach hotelarsko-turystycznych. W zakresie pomocy szkolnych należałoby uzupełnić lub stworzyć specjalistyczne filmoteki głównie ilustrujące: walory turystyczne Polski - Europy, Świata, funkcjonowanie i organizację pracy w hotelu i biurze podróży, wyposażenie tych instytucji turystycznych, obsługa klienta itd. Szkoły chciałyby posiadać bieżące publikacje, wydawnictwa, informacje, analizy dotyczące spraw hotelarstwa i turystyki w Polsce i świecie - w języku polskim i angielskim. Jednocześnie nie dysponują w chwili obecnej żadnymi możliwościami finansowymi, nie mówiąc już o zakupie sprzętu dydaktycznego,
- generalna wymowa dotychczasowych badań nad efektywnością kształcenia kadr w turystyce jest taka, iż wraz ze stałym wzrostem sieci placówek szkolnych i liczb kształconych kadr - nie następuje polepszenie struktur kwalifikacyjnych kadr zatrudnionych w turystyce. Maleją również i jakościowe efekty kształcenia rozpatrywane zwłaszcza od strony przydatności otrzymywanej przez absolwentów wiedzy i umiejętności do realizacji określonych zadań w turystyce,
- mówi się coraz częściej o zmianie struktury kształcenia zawodowego kadr dla turystyki. Nowymi w niej elementami byłyby: Zasadnicze Szkoły Zawodowe, które również szkoliłyby kadry do czynności w hotelarstwie i gastronomii oraz studia zawodowe stopnia niższego, 3-letnie typu college.

Literatura:

1. H. Borne-Falencik: System kształcenia i doskonalenia kadr dla potrzeb turystyki, CPBP-08.06-VI.9.8, Instytut Turystyki, Warszawa 1990 maszynopis.
2. H. Borne-Falencik: System kształcenia kadr dla potrzeb turystyki, praca zlecona przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Warszawa 1991, maszynopis.
3. R. Gałęcki: System kształcenia kadr dla potrzeb turystyki, praca wykonana na zlecenie Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki, Warszawa 1991, maszynopis.
4. A. Jagusiewicz: Przestrzenna polityka turystyczna w latach 1986-1995, Instytut Turystyki, Dział Informacji i Wydawnictw, Warszawa 1986.
5. Z. Kruczek, T. Łobożewicz: Zasoby i potrzeby kadrowe w turystyce. Stan i perspektywa, Kraków 1984 w: Przestrzenny program zagospodarowania turystycznego Polski do 1995 r., Instytut Turystyki, maszynopis.
6. B. Likszet: Konspekt wystąpienia na konferencji metodyczno-dydaktycznej dla dyrektorów szkół kształcących kadry dla turystyki; w Suchej Beskidzkiej, 17-18 październik 1991 r. (maszynopis).
7. K. Pauzewicz: Baza i infrastruktura szkół hotelarsko-turystycznych GKT, Dep. Nauki, Szkolenia i Kadr, Warszawa 1983 r.
8. K. Pauzewicz: Efekty dotychczasowego systemu kształcenia i doskonalenia kadr w turystyce, synteza, Instytut Turystyki, Warszawa 1980r.

BIBLIOTEKA IV
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

do A-12-19

dr Hanna Borne - Falencik
Instytut Turystyki
Warszawa

Kształcenie kadr turystycznych, pomoce dydaktyczne.

Analiza potrzeb i możliwości ich zaspokojenia.

/ KBN - IO.I/

Abstrakt: Analiza charakterystyk średnich szkół kształcących profesjonalną kadrę dla potrzeb turystyki w Polsce, jak również ich potrzeby odnośnie podręczników, pomocy szkolnych i sprzętu dydaktycznego.

Słowa Kluczowe: średnie szkoły hotelarsko - turystyczne, Technika Hotelarskie, Policealne Szkoły Hotelarsko - Turystyczne, uczeń, słuchacz, absolwent.